

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 27.04.2000
KOM(2000) 248 slutlig

KOMMISSIONENS RAPPORT

OM TILLÄMPNINGEN AV RÅDETS DIREKTIV 93/13/EEG AV DEN 5 APRIL 1993 OM OSKÄLIGA VILLKOR I KONSUMENTAVTAL

SAMMANFATTNING

Syftet med denna rapport är inte bara att presentera en utvärdering av direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 under de fem första åren efter senaste dag för genomförandet av det, utan även att ta upp en rad frågor som gör det möjligt att förbättra den rådande situationen.

I första delen erinrar man om hur direktivet successivt har utarbetats och antagits. I den andra delen presenteras de resultat som man har uppnått till följd av de olika åtgärder som kommissionen har vidtagit sedan 1993. Det handlar bl.a. om överträdelseförfaranden (för undanhållande av information, ofullständigt genomförande och klagomål för oriktig tillämpning), undersökningar av marknaden som har gjorts för att avslöja oskäliga avtalsvillkor inom olika ekonomiska sektorer, bidrag som beviljats för att undanröja oskäliga avtalsvillkor inom vissa ekonomiska sektorer, dialoger som har skapats mellan konsumenter och näringsidkare (på nationell och europeisk nivå), informationskampanjer, konferens i Bryssel i juli 1999 samt databasen Clab. I den tredje delen av rapporten ställs en rad diskussionspunkter upp med utgångspunkt i genomförandet av direktivet i de olika medlemsstaterna. Diskussionen syftar till att förbättra det nuvarande systemet. Punkterna berör huvudsakligen direktivets tillämpningsområde samt dess begränsningar, begreppet oskäligt villkor och listan i bilagan till direktivet, bristen på kontroll av avtalsvillkor innan avtal ingås, öppenhetsprincipen och rätten till information, sanktioner, de nationella bestämmelser som finns om hävande av oskäliga avtalsvillkor (samt möjligheten att inrätta ett system för att häva dem på europeisk nivå), problem inom vissa ekonomiska sektorer samt framtiden för databasen Clab.

I den fjärde delen visas de återverkningar som antagandet av direktivet har haft på konsumenter och företag, på lagstiftningen i medlemsstaterna, den nationella rättspraxisen, EG-domstolens rättspraxis samt på doktrinen.

Slutligen kompletteras rapporten av tre bilagor. I den första presenteras för varje medlemsstat de olika rättsliga åtgärder med vilka direktivet har genomförts. I den andra bilagan ges kompletterande uppgifter om de undersökningar som kommissionen har gjort och de åtgärder den har gett sitt stöd till. Den tredje bilagan innehåller en rad diagram och kommentarer om de uppgifter som har registrerats i databasen Clab.

Kommissionen har på detta stadium ingen ståndpunkt när det gäller de frågor som tagits upp utan syftar snarare till att inleda en öppen och seriös diskussion och hoppas få många förslag på de idéer och ämnen som tagits upp (särskilt svar på frågorna i kapitel III). Om dessa åtgärder visar sig önskvärda, kanske t.o.m. nödvändiga, för att förbättra den rådande situationen, är det inte helt nödvändigt att de vidtas på europeisk nivå.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

I - INLEDNING 5

II - UPPFÖLJNING OCH ÅTGÄRDER FÖR ATT FÖRSTÄRKA GENOMFÖRANDET 7

1. Överträdelseförfaranden 7

a) För undanhållande av information av genomförandebestämmelser 7

b) För ofullständigt eller oriktigt genomförande 7

c) Klagomål om oriktig tillämpning 8

2. Undersökningar av "marknaden" 9

3. Bidrag för förbudstalan i flera medlemsstater på samma gång 9

4. Dialog mellan konsumenter och industrin på nationell nivå 9

5. Dialog mellan konsumenter och industrin på europeisk nivå 9

6. Informationskampanjer 10

7. Europeisk konferens den 1-3 juli 1999 i Bryssel 11

8. Databasen Clab 12

III - DETALJERAD ANALYS OCH DISKUSSIONSPUNKTER 12

1. Aktuella begränsningar av tillämpningsområdet 13

a) Avtalsvillkor som varit föremål för individuell förhandling 13

b) Undantag om indispositiva bestämmelser (artikel 1.2) 14

c) Undantag när det gäller pris och avtalsföremål (artikel 4.2) 15

2. Begreppet oskäligt villkor och listan i bilagan 15

3. Öppenhetsprincipen och rätten till information 17

4. Sanktioner 18

5. Nationella system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor 20

6. Mot ett "positivt" system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor 23

7. Mot ett europeiskt system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor 25

8. Vissa mer problematiska sektorer 27

9. Framtiden för databasen Clab 28

IV - YTTERLIGARE SYNPUNKTER 29

a) På lagstiftningen i medlemsstaterna 29

b) På nationell rättspraxis 31

c) På EG-domstolens rättspraxis 33

d) På doktrinen 34

e) Några diskussionspunkter 34

BILAGA I - Nationella genomförandebestämmelser och ändringar i befintliga lagar och bestämmelser

BILAGA II - Undersökningar av "marknaden" och bidrag för talan om förbud samtidigt i flera medlemsstater

BILAGA III - Statistik ur databasen Clab

I. INLEDNING

Rådet antog den 5 april 1993 direktiv 93/13/EEG om oskäliga avtalsvillkor. Direktivet utgjorde ett stort steg framåt för konsumentpolitiken. Behovet av ett initiativ på europeisk nivå för att skydda konsumenterna mot oskäliga avtalsvillkor hade konstaterats redan i det första gemenskapsprogrammet för konsumentpolitik som antogs 1975[1] . De första utkasten till direktiv, som diskuterades informellt med företrädare för medlemsstaterna, tog omedelbart form året därpå.

Det arbete som pågick under två år och åtta månader på de olika institutionerna från det att kommissionen formellt antog ett förslag till direktiv den 27 juli 1990[2] tills dess att direktivet slutligen antogs av rådet var en obetydlig del av det hela och slutet på en lång period för att avfatta en gemenskapstext.[3].

Det är inte förvånande att den text som slutligen antogs enhälligt av rådet var ett resultat av svåra kompromisser mellan de olika rättsliga traditionerna i medlemsstaterna[4]. Texten gjorde en del besvikna. Europaparlamentet var särskilt kritiskt mot rådets gemensamma ståndpunkt (som med smärre ändringar motsvarar den text som slutligen antogs) och hotade t.o.m. att avslå den. Det antagna direktivet, med fel[5] och brister, utgjorde dock vid den tidpunkten ett väsentligt framsteg i förhållande till lagstiftningen i flertalet medlemsstater och, på grund av sin "minimalistiska" karaktär (se artikel 8 i direktivet) hindrade det dem inte från att bibehålla eller anta strängare bestämmelser för att säkerställa en högre skyddsnivå för konsumenterna.

Texten antogs av rådet med stöd av en klar majoritet av ledamöterna i Europaparlamentet som dock underströk den betydelse de fäste vid den rapport som föreskrivs i artikel 9 i direktivet:

"Kommissionen skall till Europaparlamentet och till rådet överlämna en rapport om tillämpningen av detta direktiv senast fem år efter den dag som anges i artikel 10.1."

I artikel 10.1 fastställs den 31 december 1994 som sista datum för medlemsstaterna att genomföra gemenskapstexten. De fem åren som föreskrivs i direktivet har nu gått. Det är dags att lägga fram rapporten. Kommissionen har förberett sig för detta sedan direktivet antogs. På ett nytt och kreativt sätt har kommissionen skapat ett instrument för uppföljning av tillämpningen av direktivet i de olika medlemsstaterna: databasen Clab.

Kommissionen har även vidtagit eller stött ett stort antal åtgärder när det gäller oskäliga avtalsvillkor. Åtgärderna har utgjort en källa till information av stort värde för att mäta direktivets effekt och den verkliga skyddsnivån för konsumenter när det gäller oskäliga avtalsvillkor. Åtgärderna har även flera gånger bidragit till att förstärka denna effekt.

---

1 Rådets resolution av den 14.4.1975, EGT C 92/1 av den 24.4.1975. Kommissionen lade den 14 februari 1984 fram för rådet ett meddelande (KOM(84)55 slutlig) om oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal.

2 KOM (90) 322 slutlig, EGT C 243 av den 28.9.1990.

3 Kommissionen inledde 1984 bl.a. med sitt meddelande "Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal" av den 14 februari 1984 ett offentligt samråd om detta (KOM(84)55 slutlig, offentliggjord i Supplément 1/84 till Europeiska gemenskapernas bulletin).

4 Å ena sidan är direktiv 93/13/EEG ett direktiv som rör kärnan i den nationella rätten, å andra sidan hade flera medlemsstater dessemellan lagstiftat på området med utgångspunkt i avvikande idéer.

5 En av dessa brister var frånvaron av bestämmelser om tillnärmning av de nationella lagstiftningarna om köpeavtal i motsats till kommissionens förslag. Denna brist har undanröjts genom direktiv 99/44/EG om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier av den 25.5.1999, EGT L 171, 7.7.1999, s. 12-16.

Olyckligtvis har det sena genomförandet av direktivet i flera medlemsstater[6] och det ofullständiga eller oriktiga genomförandet i andra[7] i praktiken avsevärt reducerat de fem år som föreskrivs i direktivet. Det är svårt för kommissionen att göra en utvärdering.

Denna rapport innehåller således inte något formellt förslag till ändring av direktiv 93/13/EEG. I rapporten ställs dock ett antal frågor om vilka ett stort offentligt samråd har inletts (se kapitel III). Frågorna berör inte endast de tänkbara initiativ som kan tas på gemenskapsnivå för att förbättra den rådande situationen, utan även de initiativ som medlemsstaterna själva skulle kunna ta för att förbättra de nationella systemen. Alla är således välkomna att skicka sina svar samt andra värdefulla kommentarer till Europeiska kommissionen.

All brevvxäxling skall fram till den 30 september 2000 ställas till följande adress :

Europeiska kommisionen

Generaldirektoratet för hälsa och konsumentskydd

Rue de la Loi 200

1049 Bryssel

Belgien

Kuverten skall märkas tydligt på följande sätt: Svar på kommissionens rapport om direktiv 93/13/EEG.

---

6 Alla medlemsstater avslutades först i maj 1998, då Spanien hade genomfört direktivet.

7 Enligt kommissionens bedömning har ännu ingen dom från domstolen meddelats i de pågående målen.

II. UPPFÖLJNING OCH ÅTGÄRDER FÖR ATT FÖRSTÄRKA GENOMFÖRANDET

1 – Överträdelseförfaranden

a) För undanhållande av information av genomförandebestämmelser

Kommissionen har inlett överträdelseförfaranden mot de medlemsstater som är försenade i förhållande till sista datum som är den 31 december 1994 (Tyskland, Förenade kungariket, Spanien, Italien, Luxemburg, Portugal)[8]. Alla medlemsstater meddelade sina genomförandebestämmelser till kommissionen innan EG-domstolen hade meddelat sin dom[9].

b) För ofullständigt eller oriktigt genomförande

Kommissionen har i detalj granskat de nationella texter som medlemsstaterna har meddelat. Denna granskning har medfört att överträdelseförfaranden har inletts mot alla medlemsstater.

Flera av dessa förfaranden pågår fortfarande, men utmärkta resultat har redan uppnåtts. Flera medlemsstater har redan ändrat i sin nationella lagstiftning och andra har förbundit sig att göra det inom den närmaste framtiden.

Belgien har antagit två nya lagar: en lag 1997 som särskilt omfattar avtal som ingåtts med fria yrkesutövare och en 1998 om ändring av befintlig lagstiftning sedan 1991 för att den skall överensstämma med direktivet[10]. Portugal antog den 7 juli 1999 en ändring av sin lagstiftning från 1985[11]. Förenade kungariket har just ändrat sin lagstiftning från 1994 genom att 1999 anta en ny lag[12]. Finland kompletterade nyligen sin lagstiftning från 1994 genom att 1999 anta en ny lag[13].

Grekland meddelade nyligen kommissionen en ny lag av den 28 september 1999, som syftar till att ändra tidigare lagstiftning[14].

Andra medlemsstater har förbundit sig att inom kort anta ändringar i sin gällande lagstiftning för att anpassa sig helt till kraven i direktiv 93/13/EEG. Tyskland meddelade att landet skulle

---

8 Danmark, Frankrike och Irland meddelade sina genomförandebestämmelser med några veckors försening, i en del fall med bara några dagars försening.

9 Ibland grundades undanhållandet av information inte på det faktum att medlemsstaten inte hade någon lagstiftning på området, utan helt enkelt för att den höll på att göra ändringar för att den befintliga lagstiftningen skulle överensstämma med direktivet. Det är fallet med Tyskland, där det sedan 1976 finns en lag om allmänna avtalsvillkor.

10 Belgiens lagstiftning från 1991, som föreskrev ett snävare tillämpningsområde än det i direktivet, hade inte helt genomfört artikel 5 och artikel 7.2 (för den senare eftersom talan om förbud var begränsade till oskäliga avtalsvillkor som räknats upp i lagen samt de som rör de avtal om avses i lagen 1997). Dessutom hade artikel 6.2 inte genomförts.

11 I Portugals lagstiftning från 1985 (såsom den ändrats 1995) hade inte artikel 3.2 genomförts korrekt och allt genomförande av tredje meningen i artikel 5 hade utelämnats.

12 I *Statutory Instrument on Unfair Terms* av 1994 genomfördes inte den tredje meningen i artikel 5 och full effekt gavs inte åt artikel 7.2 (talan om förbud kunde bara inledas av *Office of Fair Trading).*

13 I lag 1259/1994 (som ändrar lag 38/78) genomfördes inte artikel 6.2.

14 Den tidigare lag nr 2251 av den 16 november 1994 uppvisade vissa brister när det gäller artiklarna 3.2, 5, 6.2 och 7.3 i direktivet. I den grekiska lagstiftningen inskränktes tillämpningsområdet till endast de allmänna villkor. Dessutom skyddade den konsumenten endast om avtalet hade anknytning till det grekiska territoriet och innehöll inte någon möjlighet att föra talan mot sammanslutningar av näringsidkare som tillämpar eller rekommenderar oskäliga avtalsvillkor.
Den nya lag nr 2741 av den 28 september 1999 håller på att analyseras.

ändra sin lagstiftning från 1976 (i dess lydelse enligt lag 1996) för att artikel 6.2 skulle få full effekt[15]. Frankrike planerar också att inom kort komplettera sin lag från 1995 för att rätta till genomförandet av artikel 4.2[16]. Nederländerna har meddelat att de skulle ändra i sin civilrättsliga lagstiftning för att artikel 4.2[17] skulle få full effekt och att genomföra artikel 5. Slutligen har Italien förbundit sig att i civilrätten föra in de nödvändiga ändringar som rör tillämpningsområdet[18] samt att helt genomföra artikel 5 och artikel 6.2. Italien ifrågasätter dock även fortsättningsvis behovet av att genomföra artikel 7.3 i direktivet.

Även om många problem redan har lösts (eller håller på att lösas), återstår fortfarande vissa otillfredsställande situationer när det gäller tillämpningen av bilagan, artikel 5, artikel 6.2 och artikel 7 i direktivet[19].

c) Klagomål om oriktig tillämpning

Konsumentorganisationer i Italien framförde under 1997 och 1998 flera klagomål till kommissionen Dessa syftar till att inleda ett överträdelseförfarande mot Italien för dåligt genomförande av artikeln i direktivet. För att genomföra denna artikel har Italien infört ett normalt förfarande och ett skyndsamt förfarande. Det skyndsamma förfarandet skiljer sig från det som förekommer i allmän italiensk rät, eftersom de kriterier som gäller för att utlösa det har mjukats upp av de italienska myndigheterna. Även om det nämnda förfarandet endast kan tillämpas när en allvarlig och irreparabel skada förekommer, kan talan när det gäller förbud väckas när det finns goda skäl till det. Men enligt organisationerna tolkas begreppet "goda skäl för skyndsamhet" alltför restriktivt av de italienska dömande myndigheterna och skulle inte skydda konsumenternas viktigaste primära rättigheter (hälsa och säkerhet).

I brist på känd stående rättspraxis när det gäller den restriktiva tolkningen i artikel 7 i direktivet, har kommissionen inte inlett ett överträdelseförfarande mot Italien (kommissionen har dock bett organisationerna om nya handlingar för att kunna ta del av rättspraxis i Italien i denna fråga). Genom detta fall tas i praktiken den viktiga fråga upp som gäller effektiviteten i

---

15 Den tyska lagstiftningen skyddar konsumenten endast om avtalet har anknytning till det tyska territoriet.

16 De franska genomförandebestämmelserna 95-96 av den 1 februari 1995, som genom att inte helt genomföra artikel 4.2, utesluter all bedömning av om avtalsvillkor är oskäliga eller inte när det gäller fastställandet av avtalets huvudföremål och om förhållandet mellan priset och de varor eller tjänster som tillhandahållits. I artikel 4.2 i direktivet medges dock, i sista meningen, en sådan bedömning så snart de berörda villkoren inte är klart och tydligt skrivna.

17 Av samma skäl som de som gäller Frankrike.

18 Tillämpningsområdet för den italienska lagstiftningen berör endast överlåtelseavtal för en vara eller tillhandahållande av en tjänst.

19 Tillämpningsområdet har genom vissa nationella genomförandebestämmelser reducerats till endast avtal som gäller leverans av varor och tjänster. Fastän försäljning av varor och tillhandahållande av tjänster är de vanligast förekommande avtalen mellan en näringsidkare och en konsument, omfattar den andra avtal, t.ex. garantiavtal till förmån för ett finansinstitut eller även fall där konsumenten handlar i egenskap av säljare (under förutsättning att köparen handlar yrkesmässigt naturligtvis). Bilagan har inte genomförts i genomförandebestämmelserna i vissa medlemsstater (de tre nordiska länderna), som anser att genomförandet av den skulle skada konsumenternas intressen (se punkt III.3). Alla medlemsstater har inte genomfört artikel 5 i sin helhet (bl.a. andra och tredje meningen). Artikel 6.2 uppvisar vissa tillämpningssvårigheter på grund av att vissa medlemsstater antingen har lagt till ytterligare villkor vid tillämpningen av artikeln eller begränsat konsumentskyddet till endast bosättningskriteriet. Artikel 7 innehåller även vissa problem som härrör från begränsningen i punkt 2 (som begränsar rätten att väcka talan vid domstolar eller administrativa organ till vissa bestämda personer) och från bristen på genomförande av tredje stycket (som förhindrar talan mot sammanslutningar av näringsidkare som rekommenderar användning av oskäliga avtalsvillkor).

de system som inrättats av medlemsstaterna för att se till att näringsidkarna upphör med att tillämpa oskäliga avtalsvillkor.

2 – Undersökningar av "marknaden"

Redan 1993 inledde kommissionen undersökningar för att i de olika medlemsstaterna analysera vissa typer av standardavtal som erbjöds konsumenterna. Dessa undersökningar omfattade köpeavtal, hyrbilsavtal, avtal om vissa banktjänster (avtalsvillkor om bankkonton och konsumentkreditavtal) och försäkringar (trafikförsäkring och hemförsäkring), avtal som rör olika typer av turisttjänster (husuthyrning, semesterklubbar, charterresor, nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis etc.), avtal för flygtransporter (avtalsvillkor som rekommenderas av IATA) samt avtal om tillhandahållande av tjänster av allmänt intresse. Dessa undersökningar visade inte bara att oskäliga avtalsvillkor förekom överallt i de allmänna avtalsvillkoren som används av företagen, utan även den enorma svårigheten att få dessa avtalsvillkor innan (eller helt separat) man sluter ett avtal. Flera gånger har kommissionen varit tvungen att ingripa, direkt eller genom de nationella myndigheterna, för att de som ansvarar för undersökningarna skall få tillgång till standardavtalen, vilket visar inte bara bristen på öppenhet utan även omöjligheten att låta konkurrensen råda på detta område.

3- Bidrag för förbudstalan i flera medlemsstater på samma gång

Sedan 1996 stöder kommissionen de åtgärder som vidtas av konsumentorganisationer och som syftar till att i flera medlemsstater undanröja (antingen genom förhandlingar eller på rättslig väg) de oskäliga avtalsvillkor som förekommer inom olika ekonomiska sektorer. Talan om förbud har väckts inom den nya tekniken (mobiltelefoni och kabel- och satellit-TV), biluthyrning, nyttjanderätt till fast egendom på tidsdelningsbasis och resor. Rent allmänt har positiva resultat kunnat konstateras i de åtgärder som vidtagits hittills, i den mån näringsidkarna har förbundit sig att antingen ändra sina avtalsvillkor eller att förhandla om dem inom en nära framtid.

4 – Dialog mellan konsumenter och industri på nationell nivå

Dialogen mellan konsumentorganisationer och företrädare för näringsidkare för att utarbeta balanserade standardavtal är tradition i vissa länder, t.ex. i Nederländerna. I allmänhet är detta dock inte särskilt vanligt i flertalet medlemsstater. Kommissionen har stött ett projekt (avtal B5-1000/98/000021- DECO (Portugal)) som föreslagits av en portugisisk konsumentorganisation. Projektet syftade till att genom förhandling med sammanslutningar av näringsidkare utarbeta standardavtal för fem ekonomiska aktiviteter där det förekommer flest individuella tvister som rör avtalsvillkor som anses oskäliga, nämligen försäljning och förmedling av fast egendom, avtal om nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis, reseavtal, köp- och säljavtal för begagnade bilar och avtal om bilreparationer. I fyra av de fem sektorerna har standardavtal kunnat slutas med industrin. Avtal om nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis är den enda sektor där förhandlingarna inte lett till de förväntade resultaten.

5 - Dialog mellan konsumenter och industri på europeisk nivå

Pilotprojektet ovan som gäller charterresor har gett upphov till ett nytt projekt, som grundas på dialogen mellan konsumenter och industri på europeisk nivå. Kommissionens enheter, som kontaktades av ECTAA (*European Confederation of Travel Agencies*) inom ramen för projektet ovan, föreslog dem att anordna en rundabordskonferens med företrädare för konsumenterna för att diskutera förbättringen av de allmänna avtalsvillkor som används i avtal om charterresor. Ett sådant förslag mottogs positivt av företrädarna för ECTAA och man

var tvungen att kontrollera viljan hos de båda parterna att engagera sig i detta, vilket ECTAA gjorde bland sina medlemmar och kommissionen hos konsumentkommittén. En grupp har sålunda kunnat inrättas. Den består av sju företrädare för industrin, sju för konsumenterna och sex oberoende experter på hög nivå från olika nationella myndigheter. Denna grupp sammanträdde för första gången den 13 december 1999. Vid det första sammanträdet diskuterade gruppen målen med rundabordskonferensen och de metoder som skall användas för att förverkliga målen. Det handlar här om en första erfarenhet av detta slag som skulle kunna utgöra ett försök för nya initiativ i framtiden.

För att se till att de EU-medborgarna helt och fullt känner till sina rättigheter gör den dialog som kommissionen inlett mellan "Medborgarna och affärskretsarna" det möjligt med en kontinuerlig kommunikation med allmänheten. Genom en webbplats på Internet ett telefoncentrum (varje medlemsstat har ett kostnadsfritt telefonnummer dit medborgarna kan ringa) har allmänheten möjlighet att få detaljerad information, ställa frågor och få personliga yttranden om möjligheter och sina rättigheter (t.ex. oskäliga avtalsvillkor i konsumtionsavtal) på den inre marknaden. De resultat som har uppnåtts förbättrar den interaktiva arten av utvecklingspolitiken för att förstärka funktionen av den inre marknaden till förmån för medborgare och företag.

6 – Informationskampanjer

En första informationskampanj pågick från den 13 november till den 8 december 1995. Den syftade till att göra allmänheten medveten om de rättigheter som gemenskapsrätten ger när det gäller oskäliga avtalsbestämmelser men även när det gäller charterresor och överbokning inom flyget.

Denna kampanj, som bedrevs samtidigt i elva medlemsstater (Belgien, Tyskland, Spanien, Frankrike, Grekland, Italien, Irland, Luxemburg, Nederländerna, Portugal och Förenade kungariket) byggde huvudsakligen på korta rappa budskap som de nationella radiostationerna sände ut. Spridningen av dessa budskap gjordes i vissa medlemsstater även med hjälp av andra kommunikationsmedel, t.ex. TV-kanaler (Grekland, Italien, Nederländerna och Portugal) och tidningar (Irland och Portugal).

Kampanjen åtföljdes av en rad stödåtgärder (t.ex. utdelning av broschyrer och installation av svarsinstrument på allmänhetens begäran) som utvecklades med stöd av de nationella konsumentorganisationerna. I de budskap som sändes ut angavs antingen adresser eller kostnadsfria telefonnummer dit allmänheten kunde vända sig för att få ytterligare upplysningar om de områden som kampanjen berörde.

Enligt utvärderingar som gjordes av den reklambyrå som genomförde kampanjen nådde radiobudskapen i genomsnitt 120 miljoner personer (varje mottagare hade möjlighet att höra varje meddelande mellan 10 och 16 gånger) i de elva berörda medlemsstaterna.

Förutom att kampanjen mottogs positivt av allmänheten som en direktkontakt med Europeiska unionen gav den upphov till många förfrågningar om kompletterande information (inte bara från allmänheten utan även från näringsidkarna). Den var även ett inte obetydligt instrument för att föra fram betydelsen av de deltagande nationella konsumentorganisationerna.

En andra informationskampanj som enbart inriktades på oskäliga avtalsvillkor inleddes i september 1997, och omfattade Spanien, Grekland, Italien, Irland och Portugal, där konsumentrepresentationen är svagast i unionen. Denna kampanj, som ägde rum inom ramen

för åtgärden "Medborgarnas Europa", anförtroddes åt ett europeiskt kommunikationsföretag och 25 konsumentorganisationer i de berörda länderna knöts till projektet.

Denna informationskampanj inleddes i varje medlemsstat med en presskonferens som anordnades av Europaparlamentariker och nationella parlamentariker och följdes av en spridning av reklambudskap via radiostationer. Budskapen syftade till att uppmärksamma allmänheten på oskäliga avtalsvillkor. Under kampanjen fanns ett kostnadsfritt telefonnummer tillgängligt för allmänheten i de berörda medlemsstaterna, vilket gjorde det möjligt för dem att inte bara få ytterligare skriftliga upplysningar (i form av broschyrer, informationsblad etc.) utan även att få de problem som togs upp besvarade.

Konsumentorganisationerna deltog å sin sida i betydande grad i kampanjen. De försökte bl.a. medvetandegöra underrätterna samt de nationella advokatsammanslutningarna när det gäller räckvidden för direktiv 93/13/EEG genom att anordna konferenser och seminarier i detta ämne. Dessutom bidrag konsumentorganisationerna i stor utsträckning till att sprida information antingen genom nationell press eller i form av broschyrer.

Bland de viktigaste resultaten kan nämnas att genom kampanjen uppmuntrades konsumentorganisationerna (bl.a. i Italien och Portugal) att väcka talan vid domstol om förbud av oskäliga avtalsvillkor. I vissa fall behövde domstolarna inte uttala sig, eftersom näringsidkaren accepterade att ändra sina avtalsvillkor efter förhandling med konsumentorganisationen.

Slutligen förstärktes genom kampanjen konsumentrörelsen avsevärt i de fem berörda länderna.

7 – <u>Europeisk konferens den 1-3 juli 1999 i Bryssel</u>

I syfte att möjliggöra en offentlig debatt och få så mycket information och förslag som möjligt anordnade Europeiska kommissionen från den 1 till den 3 juli 1999 en internationell konferens om direktiv 93/13/EEG. Omkring 300 delegater deltog, vilket gjorde det möjligt att i Bryssel samla inte bara ett stort antal specialister på området i Europa, utan även företrädare för medlemsstaterna, konsumenterna och de olika ekonomiska sektorerna. Även kandidatländerna kunde delta med många representanter. Efter en rad presentationer om erfarenheterna på nationell nivå samt av databasen Clab och de livliga diskussioner som följde på det, diskuterades följande sex specifika teman i arbetsgrupperna:

- Direktivets tillämpningsområde (bestämmelser som inte varit föremål för individuell förhandling i konsumentavtal).

- Tillämpning av direktivet på tjänster från den offentliga sektorn.

- Tillämpning av direktivet på finansiella tjänster och ny teknik.

- Definition av oskälighet.

- Kravet på tydlighet och gynnsam tolkning för konsumenten.

- Instrument för att kontrollera de oskäliga avtalsvillkoren.

Slutsatserna i dessa arbetsgrupper kunde därefter diskuteras i plenum.

Konferenshandlingarna på flera språk finns tillgängliga på kommissionens webbsida http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/index_fr.htm) och kommer inom kort att publiceras i pappersform. De kan erhållas på begäran hos Generaldirektoratet för hälsa och konsumentskydd, Europeiska kommisionen, Rue de la Loi 200, 1049 Bryssel eller på fax nummer (32 2) 29 59490.

8 – Databasen Clab

Kommissionen inledde projektet "Clab" (oskäliga avtalsvillkor) omedelbart efter det att direktiv 93/13/EEG hade antagits. Det handlade om att skapa ett verktyg för att följa upp den praktiska tillämpningen av direktivet genom att inrätta en databas i vilken "nationell rättspraxis" om oskäliga avtalsvillkor registrerades. Denna bas finns för närvarande tillgänglig kostnadsfritt på kommissionens server (http://europa.eu.int/clab/index.htm) Med "rättspraxis" när det gäller Clab, menar man inte bara domstolsbeslut utan även beslut av administrativa organ, frivilliga avtal, rättsliga transaktioner eller skiljedomsbeslut. Det är uppgifter om den praktiska tillämpningen av direktivet som finns i databasen.[20]. Hittills innehåller basen 7 649 registrerade fall. Trots alla ansträngningar, skulle det vara förmätet att påstå att databasen innehåller all rättspraxis i frågan. Den innehåller dock den viktigaste rättspraxisen som varje avtalspart har haft tillgång till. All statistisk analys av de tillgängliga uppgifterna i databasen utgör således resultat som kanske inte överensstämmer helt med verkligheten, men ändå utgör tydliga tendenser när det gäller den nationella rättspraxisen och gör det möjligt att med viss försiktighet dra vissa slutsatser med en hög grad av sanningshalt. Kommissionen har gjort en fördjupad undersökning av de uppgifter som finns i databasen Clab för att utarbeta denna rapport.

I bilaga III återfinns flera statistiska diagram om de olika punkter som har analyserats.

III. DETALJERAD ANALYS OCH DISKUSSIONSPUNKTER

Som generaladvokat Saggio underströk i sina slutsatser den 16 december 1999[21] avses i direktivet att särskilt skydda *samhällets intressen som är en del i det ekonomiska systemet och därför går längre än parternas specifika intressen*.

Tillämpningen av avtalsvillkor som på ett betydande sätt bringar obalans i avtalsförhållandena mellan parterna påverkar inte bara den part på vilken dessa villkor tillämpas, utan även den rättsliga och ekonomiska ordningen.

Allmänna avtalsvillkor har till syfte att ersätta de rättsliga lösningar som fastställs av lagstiftaren genom att samtidigt ersätta gällande rättsnormer i samhället med ensidiga lösningar i syfte att maximera en av parternas särskilda intressen.

Ur ekonomisk synvinkel kan detta ge upphov till ytterst skadliga resultat. För att ekonomin skall fungera väl förutsätter man bästa tänjbara användning av resurser. Det kan bara råda om det finns tillräcklig konkurrens på marknaden och om förhållandena mellan de ekonomiska aktörerna är i jämvikt. I ekonomiska termer skall en risk bäras av den som befinner sig i den

---

[20] Databasen innehåller inte bara den rättspraxis som grundas på specifik nationell lagstiftning om oskäliga avtalsvillkor. Den innehåller även all rättspraxis, som grundar sig på andra allmänna rättsliga bestämmelser eller principer (god tro, rättvisa, rättsmissbruk etc.) och kan rymmas inom oskäliga avtalsvillkor.

[21] Gemensamma mål C-240/98 till C-244/98, Océano Grupo Editorial, S.A. et Salvat Editores, S.A. c. Rocio Murciano Quintero m.fl.

mest gynnsamma situationen för att kontrollera den eller som kan försäkra sig mot den. En skyldighet skall fullgöras av den som har de bästa förutsättningarna för det.

Oskäliga avtalsvillkor förskjuter dessa risker och skyldigheter genom att externalisera kostnaderna. Det får två viktiga konsekvenser: den första är att priserna på varor och tjänster inte återspeglar de verkliga kostnaderna, vilket leder till en snedvridning av konkurrensen till förmån för de mindre presterande företagen och varor och tjänster av lägre kvalitet. Den andra är att samhällets kostnader blir högre, eftersom riskerna och skyldigheterna åläggs andra än de som skulle kunna bära dem på det ekonomiskt mest effektiva sättet.

Det är således oroande att konstatera att trots ansträngningen från lagstiftaren på gemenskapsnivå och de nationella myndigheterna, är man ännu långt ifrån allmänt förekommande balanserade avtalsförhållanden. Oskäliga avtalsvillkor tillämpas i stor utsträckning och nya typer av oskäliga avtalsvillkor dyker upp varje dag.

I detta kapitel görs en detaljerad analys av de olika frågor som kommer upp genom tillämpningen av direktivet mot bakgrund av nationella erfarenheter. Några diskussionspunkter tas upp som gäller hur man skulle kunna förbättra systemet. Det bör understrykas att de frågor som ställs i slutet av varje punkt inte i något fall beror på någon särskilt inriktning från kommissionens sida. **Kommissionen har på detta stadium inte någon ståndpunkt när det gäller de frågor som har tagits upp och har endast för avsikt att inleda en så omfattande och givande debatt som möjligt.** Kommissionen har således beslutat att ställa alla relevanta frågor som har kommit upp under de senaste fem åren bl.a. inom ramen för de diskussioner som ägde rum vid konferensen den 1-3 juli 1999, även om dessa skulle kunna förefalla underliga, alltför djärva eller svåra att tillämpa. **Dessutom innebär en eventuell slutsats om att vissa åtgärder är önskvärda, t.o.m. nödvändiga, inte automatiskt att de skall vidtas på gemenskapsnivå.**

1 – Aktuella begränsningar av tillämpningsområdet

Unionen har sedan flera år engagerat sig i att förenkla gemenskapslagstiftningen. Detta sker inte bara genom kodifiering av flera texter som reglerar samma ämne, utan även genom att putsa befintlig rätt för att ta bort föråldrade eller onödiga bestämmelser och att tydliggöra de bestämmelser som ger upphov till tolkningssvårigheter. Under förhandlingarna i rådet har flera begränsningar av direktivets tillämpningsområde införts. Det välgrundade och praktiska intresset av dessa begränsningar har ofta ifrågasatts i diskussionerna om direktivet, bl.a. under den konferens som ägde rum i Bryssel i juli 1999. Den information som kommissionen har samlat in om genomförandet och tillämpningen av dessa bestämmelser är inte övertygande när det gäller motivering och behov av vissa begränsningar i de aktuella bestämmelserna. Om dessa uppgifter skulle visa sig riktiga, borde förenklingen av gemenskapslagstiftningen leda till att de togs bort.

a) Avtalsvillkor som varit föremål för individuell förhandling

I direktivet utesluts från dess tillämpningsområde de avtalsvillkor som varit föremål för individuell förhandling för konsumenten[22].

[22] Det handlar bara om ett indirekt undantag i artikel 3, som endast används som ett bedömningskriterium för de avtalsvillkor "som inte har varit föremål för individuell förhandling". Detta undantag är ett resultat av rådets undanröjande av artikel 4 i kommissionens ändrade förslag (KOM (92) 66 slutlig, EGT C 73 av den 24.3.1992) i vilket särskilda kriterier infördes som tillämpas på de villkor som varit föremål för individuell förhandling.

Vissa medlemsstater (Danmark, Finland, Frankrike, Sverige och i viss mån Österrike och Nederländerna) har inte genomfört detta undantag, utan att detta har gett upphov till minsta praktiska problem. Databasen Clab visar även att detta undantag inte har haft någon praktisk effekt i de medlemsstater som har genomfört undantaget eftersom, inte i något registrerat fall, individuell förhandling av ett avtalsvillkor har tagits upp. Dessutom är det naivt att tro att konsumentavtal i standardversion verkligen kan innehålla avtalsvillkor som varit föremål för individuell förhandling annat än de som rör varans kännetecken (färg, modell etc.), pris eller datum för leverans av varan eller tillhandahållande av tjänsten, vilket är ett avtalsvillkor som sällan ger upphov till frågor som rör dess potentiellt oskäliga karaktär.

Däremot bidrar inte förekomsten av undantag i direktivtexten till att texten blir tydlig och det ger upphov till felaktiga tolkningar. Dessa skulle kunna gälla att "individuell förhandling" blandas ihop med "uttryckligen godkänd". Kommissionen känner till nya förfaranden som tillämpas av vissa företag som syftar till att kringgå tillämpningen av de nationella genomförandebestämmelserna för direktiv 93/13/EEG. Dessa består ibland av att inkludera villkor i avtalet genom vilka konsumenten uttryckligen säger sig ha förhandlat fram och accepterat de allmänna avtalsvillkoren och går ibland så långt som att använda avtal som verkar skräddarsydda för konsumenten. De är helt framställda med dator i varje enskilt fall och finns inte i förtryckt version!

Dessa förfaranden är i hög grad till förfång för konsumenten, eftersom de vilseleder konsumenten när det gäller dennes rättigheter, även om de är juridiskt ineffektiva. De härrör direkt från begränsningen i direktivet till avtalsvillkor "som inte varit föremål för individuell förhandling".

b) <u>Undantag om indispositiva bestämmelser (artikel 1.2)</u>

Flera medlemsstater har inte genomfört denna begränsning av tillämpningsområdet (Österrike, Danmark, Finland, Frankrike, Nederländerna, Sverige, Grekland, Belgien) utan att detta har gett upphov till tolkningsproblem. Enligt direktivet återger "indispositiva" inte den skillnad som normalt görs inom civilrätten mellan indispositiva bestämmelser och dispositiva bestämmelser. I direktivet anges att uttrycket "nationell lagstiftning" omfattar de bestämmelser som enligt lag tillämpas på avtalsparterna när man inte kommit överens om annat (skäl nr 13). I direktivets anda skall de avtal som återger lagar eller förordningar i den nationella lagstiftningen inte innehålla några oskäliga avtalsvillkor och kan således uteslutas från direktivets tillämpningsområde, under förutsättning att medlemsstaterna ser till att det inte finns några oskäliga avtalsvillkor i lagstiftningen (skäl nr 14).

Dessutom kan inte inom ramen för artikel 1.2 offentliga tjänster, som är **inbegripna** i definitionen av näringsidkare (artikel 2c) undantas från tillämpningsområdet i direktivet med hänvisning till "indispositiva bestämmelser". Detta begrepp stöds av kommissionens deklaration till protokollet vid antagandet av en gemensam ståndpunkt om artikel 2 om begreppet avtal. Kommissionen preciserar att "begreppet avtal även inkluderar de transaktioner genom vilka leveranser och tillhandahållande av tjänster sker inom ramen för bestämmelserna".

Man har i de olika medlemsstaterna kunnat konstatera att det kvarstår hinder för kontroll av avtal om tjänster av allmänt intresse och att de nationella domstolarma tvekar inför en adekvat kontroll av de avtalsvillkor som rör tillhandahållandet av sådana tjänster.

Genom den undersökning som kommissionen har gjort om tillämpningen av direktivet på tjänster av allmänt intresse har det varit möjligt att avslöja stora problem, men det har även

bevisats att de härrörde från tjänsternas specifika karaktär och de nationella rättsordningarna snarare än på om artikel 1.2 i direktivet hade genomförts eller inte.

c) Undantag när det gäller pris och avtalsföremål (artikel 4.2)

Än en gång har en stor del av medlemsstaterna inte genomfört denna begränsning av tillämpningsområdet (Danmark, Spanien, Finland, Luxemburg, Portugal, Sverige, Grekland). Än en gång har det gjorts utan något praktiskt tillämpningsproblem. Domstolarna i dessa medlemsstater har inte sett över priserna, eller ändrat innehållet i avtalen i någon större omfattning som man hade befarat inom vissa professionella kretsar. I flertalet fall är varken priset som sådant, som är ett resultat av konkurrensvillkoren eller de avtalsvillkor som klart och begripligt definierar avtalsföremålet av den art att de skapar problem som borde kunna lösas genom tillämpning av lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor. Att de undantas från direktivets tillämpningsområde ger dock anledning till tolkningstvivel som är till förfång för att texten skall tillämpas rätt.

När det gäller priset är avtalsvillkor om priset helt och hållet underkastade den kontroll som föreskrivs i direktivet så snart undantaget berör endast förhållandet mellan pris och ersättning å ena sidan och tjänster eller varor som skall tillhandahållas å den andra. De avtalsvillkor som föreskriver beräkningsmetod eller villkor för prisändringar är helt underkastade kontroll enligt direktivet.

När det gäller avtalsföremålet bidrar det faktum att det undantas från direktivet inte på något sätt till att lösa några fall i vilka detta är verkligt viktigt. Skolexemplet är försäkringar: hur skall man fastställa om det faktum att en viss risk i försäkringen undantas[23] utgör ett avtalsvillkor som rör avtalsföremålet och följaktligen är undantaget från kontroll eller om det rör sig om ett avtalsvillkor om friskrivning från ansvar som faller inom direktivet?

Fråga nr 1 : Bör man föreskriva att de tre begränsningarna av direktivets tillämpningsområde eller vissa av dem tas bort? Om ja, hur då?

2 – Begreppet oskäligt villkor och listan i bilagan

För att bedöma om ett avtalsvillkor är oskäligt eller inte erbjuder direktivet två sätt, ett primärt sätt och ett kompletterande. I direktivet föreskrivs ett allmänt kriterium (art. 3.1[24]) kompletterat med en vägledande lista med avtalsvillkor som normalt anses som oskäliga (bilagan till direktivet).

När det gäller det allmänna kriteriet har det genomförts på olika sätt i medlemsstaterna. Vissa har genomfört det bokstavligen, medan andra har avvikit från det i olika grad. I praktiken framgår det dock att det som slutligen räknas är den konkreta tillämpningen av det allmänna kriteriet och inte den bokstavliga jämförelsen mellan lagtexterna.

Det andra sättet för att bedöma oskäligheten hos ett avtalsvillkor utgörs av en vägledande lista i bilagan till direktivet. Listans vägledande karaktär innebär att ett avtalsvillkor som

---

23 Det har ingen betydelse om det är formulerat negativt (undantag) eller positivt (risken inte inbegripen).

24 I direktivet föreskrivs i artikel 3.1 att ett avtalsvillkor är oskäligt "om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten".

motsvarar ett exempel i bilagan inte automatiskt är oskäligt[25]. Det utgör dock ett värdefullt verktyg såväl för domstolarna som för myndigheterna och de ekonomiska aktörerna.

Även om listan är "vägledande" är medlemsstaterna dock skyldiga att ta med listan i sina genomförandebestämmelser så att jurister och allmänheten kan få kännedom om den. Innehållet i listan skall förekomma i sin helhet i de nationella lagstiftningarna. Det framgår av EG-domstolens stående rättspraxis att det är viktigt för att kravet på rättssäkerhet skall vara uppfyllt, att enskilda har en klar och tydlig rättslig situation, som gör det möjligt för dem att helt och fullt känna till sina rättigheter[26].

Skyldigheten att genomföra listan som sådan har gett upphov till två typer av problem.

För det första har man konstaterat att det finns vissa länder som vägrar att genomföra listan i direktivet som den är[27]. De nationella myndigheterna i dessa medlemsstater är av den uppfattningen att en sådan vägledande lista med oskäliga avtalsvillkor skulle skapa viss förvirring som riskerar att sänka konsumenternas skyddsnivå (eftersom vissa avtalsvillkor redan är förbjudna i dessa staters nationella lagstiftning) och de befarar å andra sidan att domstolen kan ha en tendens att begränsa sin bedömning till enbart avtalsvillkoren på listan och detta på bekostnad av den allmänna bedömningen.

För det andra har rättspraxis visat att det sätt på vilket listan är formulerad försvagar dess räckvidd i praktiken. Den innehåller villkor som är alltför vagt formulerade med den följden att ett enda avtalsvillkor på listan kan omfatta ett stort antal olika avtalsvillkor. När det gäller punkt b) på listan, visar t.ex. Clab att en tredjedel av fallen i bilagan rör enbart denna punkt!

Frågan om listans art har tagits upp vid det förberedande arbetet till direktivet. I det ursprungliga förslaget av den 24 juli 1990[28] hade kommissionen inte uttryckligen fastställt listans art. I samband med de ändringar som man röstat om vid den första behandlingen den 20 november 1991, bad Europaparlamentet[29] att listan i bilagan skulle vara tvingande men inte uttömmande. Kommissionen preciserade i sitt ändrade förslag av den 5 mars 1992[30] listans tvingande karaktär, men följdes dock inte av rådet som i sin gemensamma ståndpunkt av den 22 september 1992 ansåg att listan skulle vara vägledande.

Man bör notera att man i de nationella lagstiftningarna i allmänhet inte har följt den metod som man slutligen fastnade för i direktivet. De går ofta längre. Vissa länder (Österrike, Spanien, Belgien, Luxemburg, Grekland) lägger fram listor där avtalsvillkoren fortfarande anses oskäliga (svarta listor), andra planerar svarta och grå listor (Portugal, Nederländerna, Tyskland, Italien) och endast en minoritet (Frankrike, Förenade kungariket, Irland) har valt en icke-tvingande lista som den i direktivet.

I detta avseende är det viktigt att understryka den betydelse en "svart lista" har när domstolarna skall bedöma ett oskäligt avtalsvillkor. Databasen Clab visar att av 1849 fall som hänvisar till nationella listor över avtalsvillkor, rör 1689 tvingande listor (eller svarta), medan endast 160 rör icke-tvingande listor (eller grå).

---

25 Motsatsen är också sann i den meningen att ett avtalsvillkor som verkar tillåtet enligt bilagan inte automatiskt är skäligt.

26 Dom av den 19 september 1996 mål C-236/95, kommissionen mot. Grekland, REG 1996, s. I-4459, domskäl. 13

27 Finland, Sverige och Danmark. Överträdelseförfaranden har inletts mot dessa länder.

28 KOM(90)322 slutlig, EGT C 243, 28.9.1990.

29 I sin ändring nr 11.

30 EGT C73, 24.3. 1992.

Fråga nr 2 : Måste man när det gäller listans innehåll redigera exemplen mer detaljerat, t.o.m. öka antalet avtalsvillkor för att förbättra den praktiska effekten av listan?

Bör man ändra listans art för att få en tillämpning som inte bara närmar sig direktivet mer utan även bidrar till att harmonisera de nationella lagstiftningarna?

3 – Öppenhetsprincipen och rätten till information

I enlighet med artikel 5 i direktivet skall de avtalsvillkor som erbjuds konsumenter alltid vara klart och begripligt formulerade. Öppenhetsprincipen, som ligger till grund för artikel 5, har olika funktioner beroende på om den är knuten till andra bestämmelser i direktivet.

Öppenhetsprincipen kan framstå som ett sätt att kontrollera införandet av avtalsvillkor vid slutande av avtal (som den analyseras i förhållande till skäl nr 20[31]) eller innehållet i avtalsvillkoren (som det läses i förhållande till det allmänna kriteriet i artikel 3).

Öppenhetsprincipen bör även garantera att konsumenten innan avtalet sluts skall kunna få nödvändig information för att kunna fatta sitt beslut med full kännedom om saken.

Kommissionen har med tanke på den betydelse det har för konsumenten att få information innan avtalet sluts formulerat en bestämmelse i denna riktning i samband med ändringsförslaget till direktivet 1992[32].

Även om rätten till information senare har tagits bort av rådet[33], lämpar sig vissa delar av direktivet för en tolkning som implicit skulle erkänna det[34].

Verkligheten är dock helt annorlunda, eftersom konsumenten sällan har möjlighet, även om han uttryckligen ber näringsidkaren om det, att från denne få de avtalsvillkor som kommer att reglera avtalet senare.

Kommissionen konstaterade samma svårighet i samband med de undersökningar den hade beordrat för att avslöja förekomsten av oskäliga avtalsvillkor inom vissa ekonomiska sektorer[35].

Följaktligen visar den rådande situationen en total brist på "konkurrens" när det gäller avtalsvillkorens kvalitet.

---

31 I skäl nr 20 fastställs att: *"avtalen skall formuleras på ett klart och begripligt språk och konsumenten skall ha en reell möjlighet att granska alla villkoren. I tveksamma fall skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla"*.

32 I den förra artikel 5.2 föreskrevs att *"beroende av om de är oskäliga eller inte skall de avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling anses godkända av konsumenten endast när denne verkligen har haft tillfälle att ta del av dem innan avtalet sluts"*.

33 Rådet, som fastän det var positivt till att ge konsumenten en sådan rätt ansåg att den inte ingick i den rättsliga ramen för direktiv 93/13/EEG, men i nationella bestämmelser om slutande av avtal.

34 Skäl nr 20 till artikel 5 föreskriver "*att konsumenten skall ha en reell möjlighet att granska alla villkoren"*. I bilagan föreskrivs i punkt i att ett avtalsvillkor kan förklaras oskäligt om det har till föremål "*att oåterkalleligen binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet ingicks"*.

35 Som exempel kan nämnas att det visat sig särskilt svårt att erhålla avtalsvillkoren när det gäller undersökningarna om försäkringsavtal, turistavtal och finansiella tjänster.

Brott mot öppenhetsprincipen medför inga direkta sanktioner, eftersom de avtalsvillkor i vilka kriterierna klarhet och lättbegriplighet inte respekteras varken har tagits bort från avtalet eller ansetts som oskäliga[36].

I artikel 5 föreskrivs att i ett sådant fall skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla trots de oegentligheter som kan förekomma.

Fråga nr 3 : Bör man mer exakt fastställa begreppet och funktionen när det gäller öppenhetsprincipen i direktivet?

Fråga nr 4 : Bör man uttryckligen ge konsumenten rätt att effektivt kunna ta del av avtalsvillkoren innan han sluter avtal[37] ? Bör man utsträcka denna rätt till varje berörd person, t.ex. forskare, konkurrenter för att öka öppenheten på marknaden och på så sätt öka konkurrensen?

Fråga nr 5 : Bör man i händelse av brott mot öppenhetsprincipen höja skyddsnivån för konsumenten genom att föreskriva antingen en utvidgning av tillämpningsområdet i artikel 7 (möjlighet att förbjuda dunkla avtalsvillkor oberoende av deras oskäliga karaktär[38]) eller en specifik sanktion (t.ex. ogiltigheten av avtalsvillkor som är dunkla för konsumenten om denne inte har haft möjlighet att ta del av dem innan avtalet sluts) ?

4 – Sanktioner

I artikel 6.1 i direktivet föreskrivs att oskäliga avtalsvillkor i ett individuellt avtal inte binder konsumenter på sätt som stadgas i nationell rätt. Syftet skall uppnås enligt de olika rättsordningar i vilka medlemsstaterna är fria att hänvisa till oskäliga avtalsvillkor.

På grund av mångfalden av befintliga rättstraditioner har denna bestämmelse integrerats på olika sätt (de civilrättsliga sanktionerna varierar mellan obefintliga, ogiltiga, som går att ogiltigförklara, ineffektiva eller otillämpliga när det gäller sådana oskäliga avtalsvillkor).

Rättsordningarna skall dock för att bibehålla räckvidden och för att bevara direktivets fulla effekt respektera en rad principer för att se till att ett oskäligt avtalsvillkor inte binder konsumenten. I detta avseende skall konsumenten inte bara ha möjlighet, utan även kunna avstå från att åberopa att avtalsvillkoren är oskäliga vid ett rättsligt förfarande utan även kunna vägra att fullgöra sina skyldigheter som härrör från de oskäliga avtalsvillkoren utan behov av ett rättsligt beslut.

---

[36] I rättspraxis har dock bristen på klarhet i ett avtalsvillkor redan ansetts kunna förklaras som olagligt. Databasen Clab ger i detta avseende exempel som den dom som meddelats den 20 september 1989 av underrätten i Créteil. Konsumentorganisationerna begärde att ett avtalsvillkor om ett låneavtal skulle förbjudas. I avtalsvillkoret föreskrevs utan andra upplysningar att förvärvaren var tvungen att inrätta sina handlingar inom avtalad tid för att fullfölja låneansökan. Domstolen ansåg villkoret vara olagligt på grund av bristande klarhet (Clab FR 000012).

[37] I olika sektoriella direktiv återfinns explicit en sådan rätt till information innan avtal sluts. Så är fallet i direktiv 85/57/EEG för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler (artikel 4), direktiv 90/314/EEG om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang (artikel 4), direktiv 94/47/EG om skydd för köparna vad avser vissa aspekter i avtal om nyttjanderätten till fast egendom på tidsdelningsbasis (artikel 3), direktiv 97/7/EG om konsumentskydd vid distansavtal (artikel 4), etc.

[38] Denna möjlighet kommer eventuellt redan att följa av direktiv 98/27/EG om förbudsföreläggande för att skydda konsumenternas intressen som skall genomföras senast den 1 januari 2001.

Dessutom skall det rättsliga beslut, i vilket anges att ett avtalsvillkor är oskäligt, gälla fr.o.m. att avtalet sluts (*ex tunc*). Slutligen skall domstolen ex officio kunna erkänna det oskäliga i ett avtalsvillkor i den mån det skulle vara nödvändigt för dess beslut. Det är ganska svårt att avgöra i vilken omfattning de olika nationella systemen leder till sådana resultat, men man kan befara att så inte alltid är fallet.

Det belgiska systemet är ett bra exempel. Medlemsstaten hade en lag före direktivet i vilken föreskrevs en allmän definition av oskäliga avtalsvillkor och en svart lista över de avtalsvillkor som ansågs oskäliga. De avtalsvillkor som kom med på listan ansågs automatiskt ogiltiga och förbjudna, medan de som föll under den allmänna definitionen inte automatiskt var ogilitiga. I detta system tycks det som om domstolen hade möjlighet, och inte skyldighet, att annulera dem med den följden att ett oskäligt avtalsvillkor alltid kunde binda konsumenten. Denna situation som står i strid med andan i direktivet löstes genom en lagändring.

Men det återstår andra problem. Det är därför långt ifrån självklart att de nationella domstolarna är skyldiga, t.o.m. har befogenhet, att *ex officio* bedöma det oskäliga i avtalsvillkoren. Det säger sig självt att det handlar om befogenheten/skyldigheten att ex officio bedöma den eventuellt oskäliga karaktären i de avtalsvillkor som är relevanta för att lösa tvisten och inte alla de övriga villkoren i avtalet. Erfarenheterna i medlemsstaterna visar å ena sidan att de nationella domstolarna ofta är återhållsamma med att själva väcka talan och å andra sidan att när de vidtar en sådan åtgärd riskerar de därefter att sanktioneras. I Frankrike hade *Cour de cassation* (motsvarigheten till Högsta domstolen), som anhängiggjorts genom en fullföljd av talan, återförvisat ett beslut på grund av fel i förfarandet från en domstol som ex officio hade bedömt det oskäliga i ett avtalsvillkor (Cass. civ. 16/02/94 - INC nr 3326 - Clab fr000524).

Men för att kunna ge full effekt åt direktivet (och bl.a. artikel 6.1 i vilken föreskrivs att oskäliga avtalsvillkor inte skall binda konsumenterna) bör man erkänna att de nationella domstolarna gör denna bedömning *ex officio*[39][40]. De civilrättsliga sanktioner som föreskrivs i medlemsstaterna tycks inte vara tillräckliga för att skydda konsumenten och för att effektivt förmå näringsidkarna att inte tillämpa oskäliga avtalsvillkor[41].

---

39 Det säger sig självt att om företaget ifrågasätter konsumentens ställning, kan det dra denne inför domstol och vinna ned alla de konsekvenser det får för konsumenten om domstolen kommer fram till slutsatsen att avtalsvillkoret inte var oskäligt.

40 Generaladvokatens slutsatser av den 16 december 1999 (gemensamma målen C-240/98 till C-244/98 – Océano Grupo Editorial, S.A. och Salvat Editores, S.A. c. Rocío Murciano Quintero m.fl.) stöder för övrigt helt denna tes. Enligt generaladvokaten *medför sanktionen i artikel 6.1 i direktivet att bestämmelserna i direktivet blir "indispositiva" regler av allmänt ekonomiskt intresse som inte kan återspegla sig på de befogenheter som den nationella domstolen har fått".* Generaladvokaten understryker att det finns *ett allmänt intresse av att de avtalsvillkor som är till förfång för konsumenten inte ger några effekter* och preciserar att *domstolens agerande ex officio inte bara utgör ett ytterst effektivt sätt i repressivt syfte utan även har en effektivt avskräckande effekt när det gäller att införa avtalsvillkor i konsumentavtal.*

41 I detta avseende hade kommissionen i sitt meddelande av den 3 maj 1995 till rådet och till Europaparlamentet (om sanktioners roll när det gäller att genomföra gemenskapslagstiftning på den inre marknaden), KOM(95)162 slutlig) som det är viktigt att säkerställa genom att förbättra öppenheten i de nationella sanktionssystemen för att sanktionerna skall vara effektiva, proportionerliga och avskräckande. Rådet upprepade i sin resolution av den 29 juni 1995 (om enhetlig och effektiv tillämpning av gemenskapsrätten och om sanktioner som är tillämpliga på överträdelser av denna rätt när det gäller den inre marknaden, EGT C 188, 22.7 1995) sådana argument och tillade i enlighet med den tidigare artikel 5 i fördraget att "medlemsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att de skyldigheter fullgörs som följer av detta fördrag eller av åtgärder

Den enda risk (den är liten) som näringsidkaren löper när en medveten konsument väcker talan inför domstol om ett avtalsvillkor är att avtalsvillkoret inte kommer att gälla längre. Dessutom när näringsidkaren är föremål för en förbudstalan inför domstol är den enda risken för honom att han blir tvungen att ersätta det omtvistade villkoret med ett annat. I båda fallen befinner sig näringsidkaren slutligen i en situation som är ganska lik den som skulle ha varit om han aldrig hade tillämpat det oskäliga avtalsvillkoret. Han kan dock njuta frukterna av att ha använt detta villkor i förhållande till alla de konsumenter som inte har information eller möjlighet att reagera. Och i händelse av en förbudstalan är sanktionen inte tillräckligt avskräckande för näringsidkaren, eftersom den inte berör den tidigare användningen av det oskäliga avtalsvillkoret utan begränsas till att förbjuda det i framtiden.

Fråga nr 6 : Bör man förstärka befintliga civilrättsliga sanktioner för att få ett verkligt effektivt skydd för konsumenten mot de oskäliga avtalsvillkor som förekommer i avtalet ?

Fråga nr 7 : Bör man uttryckligen fastställa befogenheten/skyldigheten för de nationella domstolarna att ex officio bedöma det oskäliga i de avtalsvillkor som kan vara relevanta för att lösa en tvist?

Fråga nr 8 : Bör man föreskriva andra sanktioner (straffrättsliga eller skadestånd) för att verkligen avskräcka näringsidkaren från att tillämpa oskäliga avtalsvillkor?

5- Nationella system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor

I artikel 7 i direktivet åläggs medlemsstaterna att förse sig med ett lämpligt och effektivt system för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäliga avtalsvillkor. Även om val ges i direktivet mellan ett rättsligt förfarande och ett administrativt förfarande, har man i all nationell lagstiftning valt ett rättsligt förfarande.

Enligt gällande rätt i medlemsstaterna är endast rättsliga organ behöriga att förbjuda tillämpningen av oskäliga avtalsvillkor.

Betydande olikheter finns i de olika nationella rättssystemen när det gäller behörigheten.

När det gäller *rationae materiae* tillkommer den antingen de allmänna domstolarna (i flertalet medlemsstater) eller specialdomstolarna (t.ex. High Court i Förenade kungariket och Irland och Marknadsdomstolen i de nordiska länderna).

När det gäller *rationae loci* ges den antingen till de domstolar där svarande har sin hemvist (i flertalet medlemsstater) eller till en domstol som är behörig för hela det nationella territoriet (Marknadsdomstolen i de nordiska länderna).

Slutligen finns det märkbara skillnader även när det gäller laga kraft hos de beslut som fattats av de rättsliga organen. Även om de beslut som fattats i de flesta nationella rättssystem kan överklagas hos en överrätt, anses i vissa andra rättssystem de beslut som har fattats som definitiva (Marknadsdomstolen i de nordiska länderna).

---

som vidtagits av gemenskapens institutioner. Medlemsstaterna skall underlätta att gemenskapens uppgifter fullgörs. De skall avstå från varje åtgärd som kan äventyra att fördragets mål uppnås."

Det är intressant att understryka att, trots att den rättsliga karaktären överväger, har flera system en icke obetydlig "administrativ" del. I vissa medlemsstater kan inte bara konsumentorganisationerna väcka talan om förbud av oskäliga avtalsvillkor vid domstolarna utan initiativet kan även komma från en person med uppdrag i allmänhetens intresse. Det är bl.a. fallet i Förenade kungariket med *Director of the Office of Fair Trading,* i Irland *Director of Consumer Affairs*[42], i de nordiska länderna *konsumentombudsmannen* och i Tyskland *Verbraucherschutzvereine*[43]. Fallen med Portugal och Spanien[44] är särskilt relevanta, eftersom dessa två medlemsstater även ger allmän åklagare rätt att väcka talan inför domstol, vilket gör det möjligt att helt täcka det nationella territoriet, eftersom det finns en åklagare vid varje domstol.

Andra medlemsstater (Frankrike och Belgien) har inrättat ett kollegialt organ vars främsta uppgift är att rekommendera att oskäliga avtalsvillkor tas bort. I praktiken hänvisar domstolarna ofta till dessa rekommendationer i sina domskäl[45].

När det gäller rättssystemet har en del problem uppstått. Den långa tid förfarandet tar förutsätter att det omtvistade avtalsvillkoret även fortsättningsvis gäller fram till dess beslut fattas, vilket kan innebära några år efter det att processen inleddes. För att lösa det problem som trögheten i det rättsliga förfarandet i medlemsstaterna innebär skulle det vara önskvärt att inrätta förfaranden som gör det möjligt att snabbt undanröja oskäliga avtalsvillkor[46].

Behovet av ett skyndsamt förfarande med specifika kriterier har erkänts i italiensk rättspraxis[47]. I Italien föreskrivs i lagstiftningen två förfaranden för talan om förbud, ett "normalt" och ett "skyndsamt" förfarande. I det här fallet ansåg domstolen att kriterierna för att inleda ett skyndsamt förfarande när det gäller en talan om förbud som syftar till att undanröja ett oskäligt avtalsvillkor skall bedömas med beaktande av specifika överväganden och inte allmänna villkor i "*periculum in mora"*.

Ett annat lika viktigt problem berör följderna av effekten när det gäller laga kraft inte bara mellan parterna utan även i förhållande till avtalsvillkoret i fråga.

---

42 I Irland, lag om genomförande nr 27/1995, förbehåller man sig rätten att väcka talan om förbud endast hos *Director of Consumer Affair*s (ett överträdelseförfarande pågår för närvarande mot Irland för att inte ha korrekt genomfört artikel 7.2 i direktivet).

43 Även om det formellt inte handlar om ett administrativt organ utan ett privaträttsligt organ finansieras *Verbraucherschutzvereine* till stor del av allmänna medel för att genomföra uppdrag av allmänt intresse.

44 Innan direktivet antogs, tillerkändes i den portugisiska lagstiftningen (lagdekret nr 446/85 av den 25 oktober 1985) redan vissa konsumentorganisationer, vissa fackliga sammanslutningar, sammanslutningar av näringsidkare eller ekonomiska föreningar och allmän åklagare rätten att föra talan inför domstol. Även i de spanska genomförandebestämmelserna nr 7/1998 av den 13 april 1998 tillerkänns allmän åklagare samma rätt.

45 Sammanfattningen, som publicerades 1999, av de ärenden om hävande av oskäliga avtalsvillkor som sedan 1984 behandlats av *UFC- Que Choisir*, en fransk konsumentorganisation, ger exempel på domar i vilka kommissionens rekommendationer om oskäliga avtalsvillkor nämns. Databasen CLAB ger många beslut från franska underrätter och överrätter som stöder sina domslut på kommissionens rekommendationer om oskäliga avtalsvillkor. Så är fallet med köp- och säljavtal om motorfordon (Clab FR 000411), reseavtal (Clab FR 000412), avtal om säsongshyra (Clab FR 000414), abonnemangsavtal som gäller trafik på motorväg (Clab FR 000450), avtal om fjärrövervakning (Clab FR 000579), kabelabonnemang eller betal-TV (Clab FR000653) etc.

46 Systemet föreskrivs i direktiv 84/450/EEGom vilseledande reklam och även i direktiv 98/27/EG av den 19 maj 1998 av den 19 maj 1998 om förbudsföreläggande för att skydda konsumenternas intressen. Därigenom blir medlemsstaterna skyldiga att föreskriva skyndsamma förfaranden. Detta direktiv skall genomföras sendast den 1 januari 2001.

47 *Ordinanza* av domstolen i Palermo den 17-22 oktober 1997.

Å ena sidan är ett rättsligt beslut om att ett avtalsvillkor är oskäligt endast tvingande i förhållande till den näringsidkare som är part i målet och således berörs inte andra näringsidkare som använder samma avtalsvillkor av beslutet[48].

Dessa beslut är sålunda mycket ineffektiva när det gäller att sanera marknaden. När ett företag bland hundratals andra företag som använder likartade avtalsvillkor är föremål för ett rättsligt beslut om förbud av ett avtalsvillkor, har detta ingen effekt gentemot de övriga 99 företagen. Därför skulle man vara tvungen att väcka talan igen mot de övriga 99 för att förbjuda användningen i deras avtal av de avtalsvillkor som har samma effekt som det som redan har förklarats oskäligt! Dessutom leder den situation som är ett resultat av det första beslutet till en situation med snedvriden konkurrens mellan det företag som har avstått från att använda avtalsvillkoret och de som även fortsättningsvis kan använda det helt ostraffat.

För att undvika en sådan situation kan man följaktligen föreställa sig att man inför ett specialförfarande som gör det möjligt att begära en ny dom för att kunna utvidga effekterna från den första domen till andra näringsidkare inom samma ekonomiska sektor. Med en sådan hypotes är det självklart att man skall se till att rätten till försvar för dessa andra näringsidkare respekteras inom detta specialförfarande.

Å andra sidan har ett rättsligt beslut i vilket ett avtalsvillkor förklaras oskäligt och förbjuder det bara effekt när det gäller formuleringen av villkoret.

Det finns ett motsatsförhållande mellan syftet med lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor och resultatet av tillämpningen. Man vet att grunden för att förklara ett avtalsvillkor oskäligt är den obalans som det framkallar mellan näringsidkaren och konsumenten, (ett avtalsvillkor anses oskäligt på grund av dess effekter). Lagakraftvunna beslut om undanröjande av ett avtalsvillkor är begränsade till själva avtalsvillkoret så som det är formulerat. De effekter av avtalsvillkoret som motiverar domstolens beslut ligger utanför den laga kraften. Detta gör det möjligt för den näringsidkare som man har förbjudit att använda det avtalsvillkor som förklarats oskäligt att motarbeta domens räckvidd genom att ersätta det omtvistade avtalsvillkoret med ett annat vars effekt eller föremål också skulle vara oskäligt.

På detta sätt når inte reglerna för att skydda konsumenterna det mål som åsyftas, eftersom man måste väcka talan en gång till för att det nya avtalsvillkoret som näringsidkaren har infört skall förbjudas. Det verkar mer värdefullt att effekterna i domen inte skall begränsas till formuleringen av avtalsvillkoren utan kan utvidgas så att nya processer kan undvikas.

För att begränsa de nackdelar som principen om den relativa effekten av laga kraft medför, har man nyligen i Spanien[49] infört ett register som omfattar de avtalsvillkor som har ansetts oskäliga i slutliga rättsliga beslut. Effekterna av dessa beslut är inte bara *inter partes* utan även *erga omnes* och *ultra partes* i den utsträckning var och en kan åberopa det oskäliga i dessa avtalsvillkor genom att åberopa dem inför andra spanska domstolar och organ[50].

Slutligen ålägger direktivet genom begreppen *adekvata och effektiva medel* medlemsstaterna att se till att de domstolar eller organ som har hand om kontrollen verkligen har befogenhet att tvinga näringsidkarna att häva oskäliga avtalsvillkor i sina avtal. Medlemsstaterna har

---

48 Det är intressant att konstatera att i Brasilien finns ett system som ger en lösning på detta problem: i vissa villkor kan talan om förbud ha effekt *erga omnes*.

49 Genomförandelag nr 7/1998 av den 13 april 1998.

50 I Portugal och vissa nordiska länder föreskrivs även ett system för att registrera beslut som meddelats om oskäliga avtalsvillkor, inom ramen för en individuell talan eller en förbudstalan.

föreskrivit avskräckande mekanismer i händelse av att näringsidkaren vägrar att sluta använda oskäliga avtalsvillkor. Denna mekanism är normalt sett vite som är knutet till upprepad bestämd överträdelse[51]. När det gäller vite uppstår dock vissa praktiska problem i det fall näringsidkaren inte följer beslutet. För att uppnå fullgott resultat måste käranden inte bara styrka näringsidkarens upprepade överträdelse utan även vända sig än gång till de dömande myndigheterna.

Fråga nr 9 : Bör man inrätta ett skyndsamt specialförfarande som gör det möjligt att snabbt häva oskäliga avtalsvillkor?

Fråga nr 10 : Bör man föreskriva ett blandat system i vilket ett administrativt organ skulle ha till uppgift att analysera och förbjuda användningen av vissa avtalsvillkor i avtal och på så sätt överlåta åt näringsidkaren att väcka talan inför domstol om han inte accepterar det administrativa beslutet?

Fråga nr 11 : Bör man utvidga den laga kraften i avtalsvillkorets formulering för att täcka dess effekter och sålunda förhindra att näringsidkaren ersätter de upphävda avtalsvillkoren med andra som ger samma effekt?

Fråga nr 12 : Bör man föreskriva ett specialförfarande för att göra beslut om förbud tillämpliga på övriga företag med samma verksamhet som det beslut som meddelats mot ett särskilt företag? Om ja, vilka typer av beslut skulle kunna underkastas ett sådant förfarande och hur kan man säkerställa rätten till försvar för alla berörda parter?

Fråga nr 13 : Bör man föreskriva specifika repressiva sanktioner mot de näringsidkare som uppsåtligen använder sig av oskäliga avtalsvillkor?

Fråga nr 14 : Bör man föreskriva mer specifika sanktioner eller sådana som kompletterar vitet för att säkerställa att beslut om förbud, t.ex. offentliggörande av beslut om förbud på företagets bekostnad?

6 - Mot ett "positivt" system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor

Det klassiska systemet för att undanröja oskäliga avtalsvillkor som grundas på förbudstalan inför domstol är ett "negativt" system. Så snart ett avtalsvillkor har bedömts vara oskäligt beslutar domstolen att det skall undanröjas ur avtalen. Näringsidkaren skall upphöra med att använda detta avtalsvillkor i de avtal som erbjuds konsumenter. I normalfallet skall näringsidkaren ersätta detta avtalsvillkor med ett annat.

Med detta tillvägagångssätt kan den oskäliga karaktären hos ett nytt avtalsvillkor alltid finnas och det kan endast undanröjas genom ett nytt förfarande. Oskäliga avtalsvillkor är som en hydra: man hugger av ett huvud, men ett nytt växer fram. I den dom som har avkunnats har sällan angivits parametrar för att ändra avtalsvillkoret: t.ex. domstolen förklarar att ett avtalsvillkor om sanktioner är oskäligt - 50% av priset i händelse av konsumentens avtalsbrott, men han säger inte vilket belopp som skulle kunna vara godtagbart : 10 %, 20 %, 40 % eller ingenting alls ?

---

[51] I vissa fall rubriceras i vissa medlemsstaters rättssystem denna vägran att följa domstolens beslut om förbud som en straffrättslig överträdelse, som i vissa fall kan utgöra ett mer avskräckande medel än viten.

Dessutom kan oskäliga situationer gentemot konsumenten inte bara vara ett resultat av den materiella förekomsten i avtalet av avtalsvillkor utan härröra från otydligheter i vissa avtalsvillkor, t.o.m. att inte något sägs alls i avtalet om vissa delar.

Som exempel kan nämnas att dessa oskäliga otydligheter eller tystnader bl.a. har konstaterats i försäkringsbranschen. Vissa försäkringsbrev är oklara eller tysta när det gäller skyldigheten att betala premien, vilket medför att försäkringstagarna är okunniga om hur deras skyldigheter skall fullgöras och vilka konsekvenser det får om de inte betalar[52].

För att helt kunna undanröja avtalsvillkoren och att fylla oskäliga luckor har vissa nationella system för att kontrollera oskäliga avtalsvillkor (t.ex. ombudsmannen i de nordiska länderna eller *Office of Fair Trading* i Förenade kungariket) främjat direkt förhandling mellan enskilda näringsidkare och sammanslutningar av näringsidkare och har på detta sätt kommit fram till betydande resultat.

När det gäller individuell förhandling är fallet i Förenade kungariket särskilt relevant i den utsträckning som *Office of Fair Trading* spelar en väsentlig roll när det gäller att undanröja oskäliga avtalsvillkor. Så snart det får in ett klagomål om ett oskäligt avtalsvillkor inleder organet direkt diskussioner och förhandlingar för att övertyga näringsidkaren att göra de ändringar som behövs när det gäller det berörda avtalsvillkoret[53].

När det gäller kollektiv förhandling har i vissa nationella system utvecklats en kontroll på förhand av avtalsvillkoren. Denna kontroll görs med utgångspunkt i själva avtalsvillkoren vid kollektiva överenskommelser. De allmänna villkoren i standardavtal avfattas genom förhandling å ena sidan mellan konsumentorganisationer (fallet med Nederländerna är förebild i detta avseende) eller de instanser som har ett legitimt intresse av att skydda konsumenten (t.ex. konsumentombudsmannen i de nordiska länderna) och å andra sidan näringsidkare eller sammanslutningar av näringsidkare[54].

Resultaten varierar i de olika medlemsstater som har främjat dessa kollektiva avtal. Även om t.ex. effektiviteten av sådana avtal är begränsad i Frankrike (bl.a. på grund av att dess effekter var begränsade till de undertecknande organisationerna och bara tillämpades lokalt), visar erfarenheten i Sverige att till följd av förhandlingar inom enskilda sektorer att antalet beslut

---

52 Enligt en undersökning som gjorts 1995 av *Centre du Droit de la Consommation*, universitetet i Montpellier, nämns i vissa frivilliga försäkringsbrev inget om de delar som t.ex. gäller skyldigheten för försäkringsgivaren att svara på en skadedeklaration, att utse en besiktningsman, att betala ut preliminära belopp etc, vilket kan ge upphov till oskäliga luckor. I databasen Clab ges även många exempel från försäkringsbranschen på oskäliga oklarheter och luckor. När det gäller oklara avtalsvillkor har Högsta domstolen i Belgien ansett ett avtalsvillkor oskäligt som utesluter garanti för vissa skador med motiveringen *att ett undantagsvillkor inte kunde rätteligen åberopas gentemot försäkringstagaren om inte de berörda undantagen var klara, tydliga och begränsad"*.(Clab BE 000447). När det gäller oskäliga luckor har underrätten i Lyon i sin dom av den 23 maj 1996 ansett ett avtalsvillkor oskäligt, *eftersom premiehöjningar inte är underkastade något villkor i avtalet och att det ger försäkringsbolaget en överdriven fördel då det inte behöver motivera den"* Clab FR 000324). Underrätten i Aten ansåg på samma sätt att ett avtalsvillkor var oskäligt … *med motiveringen att prishöjningen av försäkringspremierna inte definierades genom särskilda och precisa kriterier i avtalet"*.Clab GR 000189).

53 Resultaten är frapperande, eftersom mellan 1995 och 1998 har 1 200 näringsidkare ändrat eller tagit bort ur sina avtal de oskäliga avtalsvillkorn och detta efter diskussioner med *Office of Fair Trading*

54 I Förenade kungariket t.ex. har nyligen ett nytt standardavtal utarbetats av *Office of Fair Trading* och *British Vehicle Rental and Leasing Association* (denna sammanslutning av näringsidkare företräder ensam 85% av branschen för uthyrning och leasing av bilar i Förenade kungariket).

som avkunnats av domstolarna när det gäller oskäliga avtalsvillkor hade minskat avsevärt[55]. Även i Nederländerna har verkliga avtal per ekonomisk sektor slutits mellan sammanslutningar av näringsidkare och konsumentorganisationer. Det som är mest intressant i det nederländska systemet, förutom att näringsidkarna tillämpar standardavtalsvillkor som på förhand förhandlats fram med konsumentorganisationerna, är den successiva uppbyggnaden av ett system för att lösa tvister utanför domstolarna i samband med standardavtal. Efter avslutade förhandlingar inrättades en byrå för klagomål särskilt för den berörda ekonomiska sektorn. Den kommer att kunna ta upp tvister som rör slutande och verkställande av avtal mellan en konsument och en näringsidkare i den berörda ekonomiska sektorn.

Fråga nr 15 : Bör man föreskriva och uppmuntra inrättandet av system som främjar förhandling och diskussion av avtalsvillkoren med näringsidkaren med förbehåll naturligtvis för konkurrensrätten?

Fråga nr 16 : Bör man inom ramen för talan om förbud ge domstolen befogenhet att föreslå en ny formulering på de avtalsvillkor som skall tas bort eller åtminstone föreskriva ett specialförfarande om medling som ingår i förfarandet som gäller förbud för att underlätta de rättsliga transaktioner som skulle ha till föremål att fastställa en ny formulering för de omtvistade avtalsvillkoren ?

7 – Mot ett europeiskt system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor

Behovet att skydda konsumenten mot oskäliga avtalsvillkor är desto mer oundgängligt som konsumenten mer och mer på grund av den inre marknaden är tvungen att sluta avtal som är avfattade på ett annat språk än hans eget och som är underkastade ett annat rättsligt system än hans eget.

Vissa avtal uppvisar mer och mer en transnationell aspekt eller får transnationella följder (hyra av bil, kreditkonton, avtal om internationella transporter, charterresor, nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis, elektronisk handel etc.). Dessutom är bolagen mer och mer internationella och förekommer ofta samtidigt på olika nationella marknader. Slutligen härrör i vissa fall avtalsvillkoren från internationella överenskommelser, t.ex. IATA-överenskommelserna för civilflyget, i vilka upprättas standardavtalsvillkor som används av flertalet flygbolag. Kommissionen har genomfört olika pilotexperiment för att undanröja oskäliga avtalsvillkor i några typer av avtal. Det handlar om att främja samarbetet mellan olika konsumentorganisationer samtidigt i flera medlemsstater för att förbjuda dessa typer av avtalsvillkor[56]

Inrättandet av ett europeiskt system för att undanröja oskäliga avtalsvillkor skulle kunna förbättra den effektiva tillämpningen av direktiv 93/13/EEG och maximera dess effekter genom de stordriftsfördelar som detta skulle medföra.

---

55 I detta avseende visar databasen Clab att i Sverige har nio beslut meddelats sedan den 31 december 1994 (sista dag för genomförandet av direktivet), medan 189 domar hade avkunnats före detta datum. I Nederländerna hade 28 beslut meddelats sedan den 31 december 1994, medan 69 domar hade avkunnats före detta datum.

56 I detta avseende har kommissionen stött talan om förbud när det gäller avtal om hyra av bil, avtal om nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis, avtal om ny teknik samt reseavtal. Kommissionen har genomfört ett projekt som är inriktat på dialogen mellan näringsidkare och konsumenter när det gäller charterresor (se kapitel II i rapporten).

Europaparlamentet föreslog vid de ändringar som togs upp i förslaget till direktiv den 18 november 1991 att inrätta en ombudsman på gemenskapsnivå för oskäliga avtalsvillkor[57]. Kommissionen tog inte upp denna idé i det ändrade förslaget till direktiv 1992[58], ty den ansåg att det då inte var lägligt att inrätta nya administrativa strukturer i denna fråga.

Ekonomiska och sociala kommittén (ESK) noterade i sitt yttrande 1998 om konsumenterna på försäkringsmarknaden[59], att vissa institutionella medlingssystem i medlemsstaterna "inte fungerar opartiskt och inte ger konsumenter och försäkringsbolag samma garantier i fråga om rättsskydd och dessutom är diskriminerande vad gäller nationalitet, särskilt i de fall klagomål har uppkommit ur bedömningar som branschorganisationer eller enheter inom försäkringsbolagen har gjort". ESK konstaterade dock att de medlingar som gjorts av oberoende skiljedomsorgan eller av oberoende speciella medlare (t.ex. den brittiske ombudsmannen) i praktiken uppvisar positiva resultat.

Med beaktande av dessa konstateranden föreslog ESK kommissionen och medlemsstaterna *att inrätta inte bara system för att lösa tvister genom skiljedomsförfarande eller inrätta oberoende medlare utan att även se över möjligheten att skapa ett europeiskt observatorium för klagomål när det gäller försäkringar på gemenskapsnivå*.

Bland de handlingslinjer som föreskrivs i den senaste treårsplanen[60], har kommissionen i bilaga 1 i planen tagit upp frågan om behovet av att inrätta en medlare på gemenskapsnivå som bl.a. skulle behandla transnationella reklamationer från konsumenterna. En av de främsta uppgifterna inom konsumentpolitiken är enligt kommissionen den fulla respekten för konsumenternas ekonomiska intressen. Kommissionen insisterar på behovet av att förbättra tillämpningen och uppföljningen av befintlig lagstiftning samt att ge svar på de frågor som rör problem med en europeisk dimension, t.o.m. med en global dimension.

Det är intressant att nämna ett fall som för närvarande behandlas hos *Office of Fair Trading* i Förenade kungariket. Det handlar om ett klagomål från *Air Transport User Council* mot oskäliga avtalsvillkor i flygtransportavtal och som rekommenderas av IATA. Generaldirektören för *Office of Fair Trading* har inlett förhandlingar med IATA. Man håller nu på att förbereda rekommendationer för att ändra några avtalsvillkor som är omtvistade.

De avtalsvillkor som IATA rekommenderar tillämpas inte i Förenade kungariket men i hela Europa, t.o.m. i hela världen. Det förfarande som drivs av ett organ i en medlemsstat, *Office of Fair Trading*, kan säkert få följder utanför landet. Skulle det inte vara mer adekvat att det drevs av ett organ på gemenskapsnivå i den här typen av fall?

Fråga nr 17 : Bör man vidta åtgärder på gemenskapsnivå för att undanröja oskäliga avtalsvillkor? Vilken typ av åtgärder?

---

57 Genom ändring nr 49 föreslog Europaparlamentet att medlarens funktion bl.a. skulle vara : *att kontrollera att medlemsstaterna genomför direktivet, anstränga sig för att i godo lösa de tvister som uppstår på grund av oskäliga avtalsvillkor, anordna möten mellan avtalsparterna när de är bosatta i två eller flera medlemsstater och utarbeta en årlig rapport om oskäliga avtalsvillkor.*

58 EGT C73/7, 24.3.1992.

59 EGT 95, 30.3.1998, s. 72 .

60 En handlingsplan för konsumentpolitiken för åren 1999-2001 - KOM (1998) 696 slutlig,1.12.1998.

8– Vissa mer problematiska sektorer

Frågan om tillnärmning eller harmonisering av de nationella lagstiftningarna är särskilt relevant när det gäller vissa ekonomiska sektorer, t.ex. tjänster av allmänt intresse och finansiella tjänster.[61]

Å ena sidan är tjänster av allmänt intresse mycket komplicerade på grund av det inneboende behovet av att reglera dem. Avreglering och privatisering av dessa tjänster (vatten, gas, elektricitet, post och telekommunikationer, transporter etc.) har på djupet ändrat denna reglering av allmänna tjänster.

I den undersökning som gjorts för kommissionen 1997 (se ovan II.2) kom det fram att av ett stort antal avtal om allmänna tjänster som hade privatiserats (vatten, gas, elektricitet, telekommunikationer, post, transporter och hälsa) uppvisade inte bara betydande oskäliga avtalsvillkor utan även brist på öppenhet när det gällde de avtalsvillkor som användes.

Man har konstaterat i de olika medlemsstaterna att det finns betydande hinder för att kontrollera de avtal som rör allmänna tjänster och att de nationella domstolarna är återhållsamma med att kontrollera avtalsvillkor som rör allmänna tjänster, eftersom dessa inte regleras i avtal utan i lag. Hela sektorer är således i praktiken inte underkastade kontroll av oskäliga avtalsvillkor.

Å andra sidan återfinner man många avtalsvillkor när det gäller finansiella tjänster. Inom försäkringsbranschen t.ex., är den sålda produkten i verkligheten själva avtalet. Kontrollen av oskäliga avtalsvillkor i den här typen av avtal har visat sig mycket komplicerad på grund av sektorns speciella karaktär. En undersökning[62] som har gjorts i olika medlemsstater om oskäliga avtalsvillkor i vissa försäkringsavtal har visat att det förekommer ett stort antal avtalsvillkor som bryter mot bestämmelserna i direktiv 93/13/EEG.

Även om en fullständig harmonisering fortfarande tycks avlägsen inom försäkringsbranschen, uttrycker vissa önskemål om en partiell tillnärmning av sektorn.

Ekonomiska och sociala kommittén har bett kommissionen, i sitt yttrande om "Konsumenterna på försäkringsmarknaden"[63] att fastställa gemensamma minimikrav på gemenskapsnivå för försäkringsavtal genom att bl.a. upprätta en svart lista över oskäliga avtalsvillkor.

Slutligen är det intressant att påpeka att när det gäller försäkringar, föreskrivs i kommissionens förordning (EEG) nr 3932/92 av den 21 december 1992[64], i dess artikel 7, en svart lista med standardvillkor som hindrar gruppundantag. Dessutom ger kommissionen i artikel 17 i förordningen befogenhet att besluta att denna förordning inte skall tillämpas *om den i ett visst fall konstaterar att ett avtal, beslut eller samordnat förfarande som är*

---

61 Vid den konferens som hölls i juli 1999 uttryckte de finansiella kretsarna sin oro när det gäller de olika graderna av skydd som uppnåtts i medlemsstaterna (denna oro var desto större när det gäller gränsöverskridande finansiella tjänster, eftersom dessa skulle behöva en tydlig och enhetlig avtalsram).

62 Undersökning som beställts av kommissionen om oskäliga avtalsvillkor i vissa försäkringsavtal som gjorts av *Centre du Droit de la Consommation*, universitetet i Montpellier, juli 1995.

63 EGT C 95, 30.3.1998.

64 När det gäller tillämpningen av artikel 81.3 i fördraget (f.d. artikel 85.3) på vissa typer av överenskommelser, beslut och samordnade förfaranden inom försäkringsbranschen, EGT L398, 31.12.1992.

undantaget enligt förordningen ändå har vissa verkningar som är oförenliga med de villkor som anges i artikel 85.3 i Romfördraget.

Fråga nr 18 : Bör man föreskriva mekanismer genom vilka avtal eller tjänster av allmänt intresse skall underkastas en kontroll i förväg?

Fråga nr 19: Finns det behov av en specifik åtgärd för vissa sektorer? Vilka?

Fråga nr 20 : Bör dessa åtgärder vara av lagstiftningsnatur? Vilka andra typer av åtgärder kan man tänka sig? Bör man föreskriva etiska regler eller liknande instrument för vissa problematiska sektorer?

9 – Framtiden för databasen Clab

Projektet Clab består å ena sidan av en databas som kommissionen har skapat, och som för närvarande är tillgänglig för allmänheten på Internet, och andra nätverk mellan avtalsparter i de olika medlemsstaterna som matar in uppgifter i denna databas. Under första året skulle avtalsparterna behandla så långt möjligt all befintlig rättspraxis när det gäller oskäliga avtalsvillkor innan EU-direktivet kom till. Under de därpå följande åren har avtalsparterna garanterat kontinuerlig uppdatering av databasen. Dessa avtalsparter har valts ut genom ett öppet anbudsförfarande. Kommissionen har gett dem ett datainstrument för att skapa kort över rättspraxis. Dessa kort skickas till kommissionen som, efter en kvalitetskontroll, matar in dem i databasen Clab. Inom kort kommer en modernare och mer användarvänlig version av gränssnittet för förfrågningar att vara tillgängligt.

Varje kort i databasen Clab rör ett avtalsvillkor som har varit föremål för en bedömning om det är oskäligt eller inte, oavsett om det verkligen varit oskäligt eller inte. Ett enda rättsligt beslut, t.ex., kan ge upphov till flera kort. Det är avtalsvillkoret och inte beslutet som är det centrala i databasen.

Även om det främst gäller avtal med konsumenter eller som erbjuds konsumenter innehåller databasen Clab även vissa beslut som meddelats i tvister mellan näringsidkare som har visat sig intressanta för konsumenträtten (då de är överförbara). Gränssnitten för förfrågningar finns endast på engelska, men databasens textinnehåll (avtalsvillkoret och kommentaren till beslutet) finns på originalspråket samt på franska och engelska. Databasen gör det möjligt med mycket långtgående studier som grundas på kriterier som t.ex. typ av beslut, förfarande, avtalsvillkor, avtal, ekonomisk sektor etc.

Två grundläggande idéer har väglett kommissionen när den inledde projektet: skapa ett instrument för systematisk uppföljning av den praktiska tillämpningen av direktiv 93/13/EEG i de olika medlemsstaterna[65], bl.a. för att förbereda denna rapport, och tillhandahålla allmänheten denna information för att främja en harmonisk och konsekvent tillämpning av direktivet i medlemsstaterna.

Från början skulle projektet Clab vara i fem år. Nu har det gått fem år. Man måste tänka över framtiden för projektet, som hittills helt har finansierats genom gemenskapens budget.

Fråga nr 21: Bör man fortsätta att bedriva projektet Clab i framtiden eller bör man sluta med uppdateringen av databasen? Vilka ändringar bör göras i projektet? Skulle det vara möjligt att bilda ett partnerskap med

---

65 Databasen inkluderar EES-länderna, Island och Norge.

medlemsstaterna eller med vissa institutioner eller sammanslutningar utan vinstintresse i vilket partnerna skulle åta sig att samla in rättspraxis och utarbeta kort och kommissionen skulle ansvara för den tekniska hanteringen och översättningen?

Fråga nr 22 : Bör man ta betalt för tillgången till databasen Clab och därigenom finansiera uppdateringen och utvecklingen av databasen ?

IV. YTTERLIGARE SYNPUNKTER

a) På medlemsstaternas lagstiftning

Trots tveksamheter inom en viss doktrin som fruktade en upplösning av den enhetliga civilrätten när det gäller avtal, har medlemsstaterna utan större svårigheter kunnat integrera direktivet i sina rättsliga system. Direktivets effekt på nationell lagstiftning varierar från ett land till ett annat. Den blev stor i de länder där det inte fanns någon lagstiftning om oskäliga avtalsvillkor eller som bara hade en begränsad lagstiftning (Irland, Italien eller Belgien t.ex.) och i de som fastän de sedan lång tid tillbaka hade en lagstiftning om detta, inte kände till vissa medel, t.ex. talan om förbud (Förenade kungariket och Spanien t.ex.). För andra länder som redan hade en ganska utarbetad lagstiftning på detta område (Tyskland, Nederländerna, Portugal och de nordiska länderna t.ex.), begränsades effekten i allmänhet till vissa ändringar av befintlig lagstiftning. Frankrike är ett särfall: den lag som fanns sedan 1978 innehöll luckor i förhållande till direktivet. Alla framsteg inom rättspraxis hade dock fyllt flertalet av dessa luckor. Lagstiftaren föredrog att låta lagen överensstämma med rättspraxis och ersatte lagen från 1978 med en ny lag.

Förhållandet mellan direktivet och de nationella lagstiftningarna går dock längre än ett enkelt genomförande av direktivet. För att fastställa om ett avtalsvillkor kan förklaras oskäligt, räcker det inte att tillämpa det allmänna bedömningskriteriet utan man måste veta vilken rättsregel som skulle ha tillämpats om ett sådant avtalsvillkor inte fanns.

Måttstocken vilar i sig inte bara på det allmänna kriteriet, utan även på den lösning som den kompletterande materiella rätten skulle ge om det berörda avtalsvillkoret inte fanns. Tillämpningen av samma kriterium i de båda medlemsstaterna kan sålunda leda fram till helt olika beslut, som grundas på de befintliga skillnaderna mellan reglerna i den materiella rätten som tillämpas i de olika avtalen. På detta sätt blir harmoniseringen i direktivet Harmoniseringen i direktivet blir på detta sätt mycket illusorisk.

Ett nära förhållande föreligger således mellan kontrollen av oskäliga avtalsvillkor och den kompletterande materiella rätten, som inte bara skall råda bot på avtalsparternas brister utan även fylla de luckor som uppstått genom förbud av de avtalsvillkor som har förklarats oskäliga. Denna kompletterande materiella rätt, som till största delen inte är harmoniserad, skall kunna garantera en balans i parternas rättigheter och skyldigheter. Vissa sektorer inom den kompletterande materiella rätten (som ibland även varit föremål för en partiell harmonisering) medför problem och kan inte garantera balans mellan parterna.

Ett talande exempel rör bestämmelserna i Luxemburg från 1994 om resor, semester och charterresor. Fallet rörde en resebyrå som är verksam i Luxemburg. I sina avtal föreskrev den ett oskäligt avtalsvillkor genom vilket konsumenten endast kunde överlåta sin charterresa senast 21 dagar före avresa. Näringsidkaren sade att detta avtalsvillkor föreskrevs enligt lag i

Luxemburg. Lagstiftningen i Luxemburg[66] som har genomfört direktiv 90/314/EEG om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang[67], föreskriver uttryckligen en sådan bestämmelse när det gäller överlåtelser och överföring av avtalet[68]

För att åtgärda den här typen av snedvridning, föreslår och uppmuntrar vissa sedan länge en tillnärmning av privaträtten i medlemsstaterna.

Europaparlamentet har t.ex. redan uttalat sig i denna riktning i sina båda resolutioner från 1989[69]och 1994[70] om en tillnärmning av medlemsstaternas privaträtt.

Slutligen togs även civilrätten upp vid Europeiska rådets extramöte i Tammerfors den 15 och 16 oktober 1999 om inrättandet av en gemensam zon för frihet, säkerhet och rättvisa inom Europeiska unionen[71].

I detta sammanhang bör man även fråga sig om tillämpningsområdet av direktivet som är begränsat till avtal som slutits mellan en näringsidkare och en konsument (artikel 1). Definitionen av dessa båda termer motsvarar redan väl etablerade kriterier inom konsumentskyddspolitiken. Frågan om att utvidga tillämpningsområdet till att även omfatta förhållandena mellan näringsidkare har dock tagits upp på flera nivåer och vid olika tidpunkter, bl.a. inom ramen för den konferens om oskäliga avtalsvillkor som hölls i juli förra året.

Det är intressant att notera att vissa medlemsstater (Danmark, Nederländerna, Portugal, Spanien) har lagstiftning om allmänna avtalsvillkor som även tillämpas på förhållanden mellan företag, även om strängare bestämmelser tillämpas på förhållanden med konsumenter. Ett sådant förhållningssätt har gett mycket goda praktiska resultat.

Förhållandena mellan företag är av olika slag och utgör antingen ett förhållande säljare/konsument eller producent/distributör eller ett "horisontalt" förhållande när det gäller partnerskap inom ett gemensamt företag. Oavsett vilket förhållande som råder mellan

---

66 Förordning av den 4 november 1997 om fastställande av information i förväg om bestämmelser i avtalet om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang enligt artiklarna artiklarna 9, 11 och 12 i lagen av den 14 juni 1994 om reglering av villkor för att bedriva verksamhet när det gäller att organisera och sälja resor eller semesterpaket.

67 EGT L158, 23.6.1990.

68 Med beaktande av att tidfristen 21 dagar före avresa inför omotiverade begränsningar i rätten att säga upp avtalet enligt artikel 4.3 i direktiv 90/314/EEG, pågår för närvarande ett överträdelseförfarande mot Luxemburg. De luxemburgska myndigheterna har nyligen informerat kommissionen om att de inom kort skall ändra den tvistiga bestämmelsen för att den skall överensstämme med direktiv 90/314/EEG.

69 Resolution om tillnärmning av privaträtten i medlemsstaterna (EGT C158/400, 26.6.1989) uppmanade Europaparlamentet bl.a. *om att det förberedande arbete som behövs för att utarbeta en gemensam europeisk privaträtt...skall en kommission med kvalificerade experter som kan föreslå prioriteringar och anordna all verksamhet som skall bedrivas för att göra dessa staters privaträtt enhetlig inrättas efter samråd mellan de medlemsstater som kommer att godkänna principen om en enhetlighet.*

70 Genom sin resolution om harmonisering av vissa sektorer inom privaträtten i medlemsstaterna (EGT C 205, 25.7.1994 begär den europeiska institutionen hos kommissionen att *arbetet skall inledas om möjligheten att utarbeta en gemensam EG-lag om privaträtt* och upprepar *att man skall inrätta en kommission med kvalificerade experter som skulle kunna föreslå prioriteringar för en partiell harmonisering på kort sikt och en mer allmän harmonisering på lång sikt.*

71 Rådet och kommissionen har uppmanats att förbereda en ökad harmonisering av privaträtten och att göra en allmän undersökning om behovet av att tillnärma medlemsstaternas lagstiftning när det gäller civilrätt i syfte att undanröja hinder för de civilrättsliga förfarandena.

företagen, kan de befinna sig i en svag position som liknar konsumentens när de ställs inför allmänna avtalsvillkor som åläggs dem av deras handelspartner[72].

En sådan situation kan omfattas av den europeiska konkurrensrätten och särskilt artikel 82 (f.d. artikel 86) i fördraget i den mån den kan vara karaktäristisk för en dominerande ställning. Dessutom skulle det genom att kontrollen av de oskäliga avtalsvillkoren utvidgas till de allmänna avtalsvillkor som används i förhållanden mellan företag göra det möjligt för dessa att lätt kunna överlåta de skyldigheter de har gentemot konsumenterna på högre nivå i marknadsföringen. När det inte finns någon sådan kontroll, kan säljaren inte friskriva sig från ansvar gentemot konsumenten för försäljning av en defekt vara, men han kan se sina rättigheter gentemot leverantören begränsade genom de allmänna avtalsvillkor som denne tillämpar[73]. Slutligen är det svårt att i många standardavtal se någon skillnad i situationen "bindande" avtalsvillkor om det är "inom ramen för dennes yrkesverksamhet" eller inte. På vilket sätt är förhållandet mellan flygresenären och de villkor som reglerar reseavtalet annorlunda beroende på om han reser på semester eller för att delta i en konferens?

b) <u>På nationell "rättspraxis"</u>

Termen "rättspraxis" används här i samma betydelse som den har i databasen Clab : all konkret tillämpning av direktivet, antingen genom ett rättsligt, administrativt eller annat beslut.

I kvantitativa termer har vi i flera länder sett en märkbar ökning av fall, särskilt när det gäller den förebyggande kontrollen (talan om förbud) av oskäliga avtalsvillkor. Skolexemplet är Förenade kungariket, där man gått från en situation utan någon som helst kontroll till i genomsnitt 800 fall per år som granskas av *Office of Fair Trading* varav mer än 500 har gett upphov till åtgärder hos företagen som i flertalet fall har mynnat ut i ändring eller undanröjande av tvistiga avtalsvillkor[74].

Ett annat exempel är Spanien, där genomförandet av direktivet har förutsatt talan om förbud som ett nytt sätt att kontrollera oskäliga avtalsvillkor. Här visar databasen Clab hur man börjar använda dem i praktiken i Spanien.

I vissa länder som dock redan har möjlighet till talan om förbud, t.ex. Portugal och Belgien, har vi redan sett en betydande ökning av fall som om direktivet hade fungerat som katalysator.

I kvalitativa termer är det intressant att kontrollera att vissa nationella domstolar är mer lyhörda för EG-rätten och inte tvekar att hänvisa till den i sina beslut. Analysen av databasen Clab visar att redan 4,4 % av de beslut som fattas av den nationella domstolarna på de

---

72 **Databasen Clab innehåller för övrigt ungefär 500 rättsfall som rör endast förhållanden mellan företag som har ansetts vara av stort intresse för konsumenterna**. I vissa av dessa beslut har för övrigt tillämpats kriterierna i direktivet på tvister mellan näringsidkare. Ett exempel: beslutet av den 5 september 1995 från domstolen i Milano, som har undersökt och ansett som oskäliga, enligt bestämmelserna i direktivet, i de avtalsvillkor som begränsade ansvaret för ett försäkringsbolag som ställts inför rätta av ett annat bolag (Clab IT 000452).

73 Direktiv 99/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier tar upp detta problem i artikel 4, men löser det inte helt, ty det hänvisar till nationell lagstiftning när det gäller skydd för den slutlige säljaren i förhållande till dennes leverantör. Detta skydd beror bl.a. på om det finns en allmän lag om avtalsvillkor eller inte.

74 Databasen Clab återspeglar omfattningen av de fall som behandlats administrativt i Förenade kungariket sedan direktivet genomfördes, eftersom 625 av de 865 administrativa åtgärder som hittills registrerats i databasen kommer från denna medlemsstat.

områden som omfattas av direktivet hänvisar till gemenskapstexten. Inom den europeiska integrationen är denna siffra för närvarande hög och den återspeglar gemenskapsrättens progressiva effekt på de nationella systemen.

En dom som meddelades helt nyligen i Belgien kan illustrera detta.[75]. En konsumentsammanslutning hade väckt talan om förbud av oskäliga avtalsvillkor som reglerar förhållandena mellan banker och deras kunder. Denna talan grundades inte på listan över sådana avtalsvillkor som kan förklaras oskäliga utan på den allmänna definitionen av oskäliga avtalsvillkor. Banken ifrågasatte domstolens behörighet och sade att en talan om förbud inte kan gälla de oskäliga avtalsvillkor som räknas upp i listan. Följaktligen kunde en konsumentsammanslutning inte väcka talan om inte det oskäliga i avtalsvillkoren kunde härledas från den allmänna definitionen som var fallet[76].

Domstolen beslutade annorlunda och förklarade att en sammanslutning har rätt att väcka talan om förbud utan att göra någon åtskillnad mellan de avtalsvillkor som faller under den allmänna definitionen och de som finns uppräknade i en vägledande lista. För att stödja denna tolkning av lagen hänvisade domstolen direkt till EG-direktivet och hänvisade till en mängd juridisk litteratur i denna fråga.

Ett annat intressant exempel är den dom som nyligen avkunnades i Italien[77]. I det här målet väckte en konsumentorganisation talan om förbud av rekommendationer som gjorts av näringsidkare och som syftade till att använda oskäliga avtalsvillkor. Även om det i italiensk lag inte uttryckligen föreskrivs en sådan talan mot rekommendationer, anhängiggjordes talan vid domstolen genom att lagen tolkades mot bakgrund av direktivet. Det är intressant att meddela att domstolen hänvisade till ett överträdelseförfarande på denna punkt som pågick mot Italien till stöd för sitt beslut.

Det finns anledning att nämna ett sista exempel[78], som förresten är mycket nyskapande i spansk rättspraxis. Nyheten ligger i det resonemang som görs för att mynna ut i erkännandet av den direkta horisontella effekten i direktiv 93/13/EEG (för närvarande ännu inte genomfört i den nationella lagstiftningen).[79] I det här fallet erkände Högsta domstolen i Spanien den direkta horisontella effekten i artikel 3.3 (hänvisning till bilagan, särskilt punkt q)) i direktivet som skulle leda den till att anse de avtalsvillkor som uttryckligen skall underkastas en bestämd domstol som oskäliga. Trots motstånd från en viss sektor inom den spanska doktrinen när det gäller resonemanget i domen, visar detta beslut på EG-rättens ökade betydelse i de nationella rättssystemen, även innan de genomförs som i detta särskilda fall.

Ur ytterligare en kvalitativ synvinkel, är det mycket avslöjande att kontrollera utvecklingen i bedömningen av det oskäliga i vissa avtalsvillkor. Man kan belysa denna utveckling med ett

---

75 Dom avkunnad den 8 september 1999 av *Tribunal de commerce* i Namur.

76 Denna tolkning kunde eventuellt överensstämma med den belgiska lagen innan den nyligen ändrades för att överensstämma med direktivet efter det att ett överträdelseförfarande hade inletts. Detta visar den verkliga effekt som den här typen av förfaranden har på den nationella lagstiftningen.

77 Beslut av allmänna domstolen i Turin den 7 juli 1999.

78 Dom från Högsta domstolen i Spanien av den 8 november 1996.

79 EG-domstolen erkänner inte ett direktivs direkta horisontella effekt. En enskild kan inte direkt åberopa ett direktiv inför nationell domstol, eftersom medlemsstaten är mottagare och inte en annan enskild. EG-domstolen har icke desto mindre medgett möjligheten av "en indirekt horisontell effekt" genom tolkningskriterierna, bl.a. i domarna Von Colson y Harz (14 /83 och 79/ 83 av den 10.4.1984). Den indirekta karaktären av den horisontella effekten förutsätter att den nationella domstolen är skyldig att tolka den nationella lagstiftningen mot bakgrund av texten och syftena i direktivet för att komma fram till det resultat som uttrycks i artikel 249 i fördraget men med de begränsningar som rättssäkerheten och den icke-retroaktiva verkan medger.

fall från rättspraxis i Österrike. År 1996 accepterade Högsta domstolen i Österrike att friskriva ett företag från ansvar när det gäller de personskador som en konsument åsamkats under en charterresa, eftersom näringsidkarens försumlighet hade varit ringa. Däremot ansåg man i ett fall från 1997 ett avtalsvillkor som uteslöt ansvar vid ringa fel som oskäligt. Skälet för detta beslut var just ändringen i den österrikiska lagen 1996, i kraft sedan den 1 januari 1997, för att se till att direktivet genomförs på bästa sätt[80].

c) <u>På domstolens rättspraxis</u>

Trots ökad medvetenhet vid de nationella domstolarna om EG-rätten är effekten av direktiv 93/13/EEG på EG-domstolens rättspraxis mycket begränsad. Hittills har EG-domstolen endast behandlat två förhandsavgöranden.

Det ena var mellan [81] *Consumers Association* och den brittiska regeringen och hade till föremål att den brittiska lagstiftningen hade berövat konsumentorganisationerna rätten att väcka talan för att yrka hävande av oskäliga avtalsvillkor (denna rätt förbehölls endast *Office of Fair Trading*). Till följd av en överenskommelse mellan parterna (som utmynnade i en ändring av den brittiska lagstiftningen), lade domstolen ned målet.

Det andra målet[82] pågår fortfarande och berör den viktiga frågan om domstolen kan (eller bör) bedöma giltigheten av ett avtalsvillkor med hänsyn till lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor utan att parterna begär det. Detta fall berör olika tvister mellan näringsidkare och enskilda spanska medborgare och gäller fullgörande av avbetalningsavtal. I dessa avtal föreskrivs ett villkor om att ge behörighet till enbart domstolarna i Barcelona (en stad där ingen av de enskilda personerna är bosatt men där näringsidkarna har sitt säte). Underrätten i Barcelona ber, med beaktande av de motsägande nationella besluten när det gäller möjligheten för den spanska domstolen att ex officio bedöma ogiltigheten av oskäliga avtalsvillkor om val av behörig domstol anhängiggjordes 1998, om en tolkning av direktiv 93/13/EEG. Domen har ännu inte avkunnats, men generaladvokat Saggios slutsatser som lades fram den 16 december 1999 är verkligen exemplariska och ger oss en utvidgad analys av direktivet och dess syften. I sak anser generaladvokaten att direktivet ger den nationella domstolen befogenhet att ex officio ta upp ineffektiviteten i ett sådant avtalsvillkor och avvisa den nationella rätt som strider mot det och som skulle hindra den från att utöva denna befogenhet (se även ovan III.6).

De nationella domstolarna har dock inte saknat tillfällen att begära förhandsbesked av EG-domstolen och det skulle ha varit mycket värdefullt om domstolen genom sina svar hade kunnat förtydliga räckvidden för vissa mindre tydliga bestämmelser i direktivet. Doktrinen har visast på ett visst motstånd från de nationella domstolarna att begära förhandsbesked av EG-domstolen på detta rättsliga område.

Detta kan illustreras med ett konkret exempel från den tyska doktrinen.

Direktivet genomfördes i tysk rätt genom en ändring av en lag som fanns före direktivet: lagen om allmänna avtalsvillkor (AGB). Vid genomförandet av direktivet tyckte sig den tyske lagstiftaren konstatera en överensstämmelse mellan artikel 8[83] i lagen och direktivet, ty att de

---

80 Beslut av Vorprozessuales Abmahnverfahren av den 25 december 1997, AGB-Info 1997/17.

81 Mål C-82/96 – The Queen c/ Secretary of State for Trade and Industry.

82 Gemensamma mål C-240/98 till C-244/98 Océano Grupo Editorial, S.A.och Salvat Editores, S.A. c/ Rocio Murciano Quintero m.fl.

83 I artikel 8 i lagen om bindande avtalsvillkor (Gesetz über allgemeine Geschäftsbedingungen/ABGB) föreskrivs att endast bestämmelser som som inte är underkastade kontroll av innehållet "att allmänna

avtalsvillkor som enligt denna bestämmelse inte är underkastade kontroll av innehållet skulle inte heller vara det enligt artikel 4.2 i direktivet.

Skillnaderna mellan texterna till de båda bestämmelserna gör att man kan ana skillnader även i tillämpningen. Man känner till ett betydande antal fall där de tyska domstolarna, med tillämpning av artikel 8 i AGB, har utvecklat ett mycket vitt begrepp "avtalets huvudföremål" (det är en term som inte finns i den tyska lagen!), som begränsar tillämpningsområdet för att kontrollera innehållet. Detta begrepp "huvudföremål" inkluderar t.ex. avtalsvillkor som begränsar de förhållanden under vilka en konsument kan åberopa ett försäkringsavtal eller de extra kostnader som ett kreditinstitut begär för vissa sidotjänster som gjorts i samband med utställandet av ett kreditkort eller en sparbanksbok.

I de tyska juridiska tidskrifterna finner man många fall där *Bundesgerichtshof* har bedömt tillämpningen av artikel 8 i lagen om bindande avtalsvillkor och artikel 4.2 i direktivet, utan att någonsin beakta överensstämmelsen mellan dess rättspraxis med de andra språkversionerna av direktivet och den tolkning som gjorts av andra högsta domstolar i EU och utan att någonsin överväga möjligheten att begära förhandsbesked av EG-domstolen. Däremot känner vi till ett beslut från Bundesgerichtshof där det helt torrt sägs: *"der Bundesgesetzgeber hat die an die Mithgliedstaaten gerichtete und nur für sie verbindliche Richtlinie … in nationales Recht umgesetzt. Er hat dabei zu einer Änderung des § 8 AGBG wegen seiner Übereinstimmung mit Art. 4 Nr. 2 der Richtlinie keinen Anlaß gesehen … Die Beantwortung der Frage, ob die beanstandete Klausel einer Überprüfung am Maßstab der §§ 9 - 11 AGBG entzogen ist, ist Sache der deutschen Gerichte, über die der Europäische Gerichtshof nach Art. 177 EG-Vertrag nicht zu entscheiden hat"*[84].

d) <u>På doktrinen</u>

Direktivets effekt på doktrinen har varit enormt stor. Hundratals artiklar och tiotals monografier har publicerats om skäliga avtalsvillkor. Det har effekt inte bara på rättspraxis utan även när det gäller att medvetandegöra företagen själva så att de utarbetar mer rättvisa avtalsvillkor. En del inom doktrinen har särskilt koncentrerat sig på egenheterna i det nationella rättsliga systemet. Andra har däremot framhävt det specifika i EG-rätten och har försökt att föra in det i den nationella rätten, även när detta har lett till resultat som inte stämde överens med den traditionella ortodoxa synen. Uppkomsten av en europeisk doktrin om oskäliga avtalsvillkor är ett av de mest påtagliga resultaten av direktiv 93/13/EEG.

e) <u>Några diskussionspunkter</u>

Effekten förefaller således klart positiv, men även helt otillräcklig för att man skall nå det resultat man önskar: förekomst av balanserade avtalsförhållanden mellan konsumenter och näringsidkare .

Trots de rättsliga instrument som skapats för att främja undanröjandet av oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal, tillämpas dessa fortfarande i stor omfattning. Dessutom är den

---

bestämmelser för allmänna villkor som föreskrivit regler som avviker från allmän rätt eller kompletterande regler".

84 "Lagstiftaren på federal nivå har genomfört till nationell rätt ett direktiv som riktar sig till medlemsstaterna som endast är bindande för dessa. Det har inte funnits behov av att ändra artikel 8 i lagen om bindande avtalsvillkor, ty dessa överensstämde redan med artikel 4.2 i direktivet.Det åligger de tyska domstolarna att avgöra om det berörda villkoret är föremål för kontroll av innehållet. Europeiska gemenskapernas domstol kan, enligt artikel 177 i EU-fördraget, inte avgöra det" - BGH 7.7.1998, Der Betriebs-Berater 1998, 1864.

mekanism, avtalsvillkorets "ineffektivitet", som inrättats för att skydda den konkrete konsumenten som är offer för ett oskäligt avtalsvillkor endast i ringa omfattning effektivt. Den beror i hög grad inte bara på möjligheten för konsumenterna att få sin sak rättsligt prövad utan även och kanske främst på information och utbildning för konsumenten.

Nya problem dyker upp varje dag genom konsumtionssamhällets utveckling. Man kan befara att den naturliga utvecklingen av de ekonomiska förhållandena inte kommer att öka balansen i avtalsförhållandena.

Samtidigt som kommissionen håller på att slutföra denna rapport larmar den danske konsumentombudsmannen sina kolleger inom ramen för RICC, *Réseau International de Contrôle de la Commercialisation*[85], om nya metoder när det gäller handelsvillkor. Uppenbarligen innehåller de hyrbilsavtal, som konsumenterna förmås att underteckna under sin semester i utlandet, allt oftare avtalsvillkor enligt vilka konsumenterna ger sitt medgivande för att eventuella ytterligare kostnader, skadestånd som uppkommer genom olyckor etc., skall debiteras direkt på deras kreditkort. Konkreta problem skulle ha uppstått för danska konsumenter som, efter konkurs hos den resebyrå där de hade betalt hyra av bil i förskott, debiterades beloppet för hyran en andra gång på sina kreditkort.

Problemet med den här typen av avtalsvillkor är desto allvarligare, eftersom konsumenterna kan underteckna och verkställa denna typ av avtal helt på tredje lands territorium, fastän artikel 6.2 borde omfatta dessa situationer. Sådana metoder är dock mycket oroväckande och illustrerar utvecklingen av nya problem som hela tiden uppkommer i den allt ökande globaliseringen av ekonomin.

Kommissionen hoppas att denna rapport öppnar vägen för en fördjupad och seriös diskussion om dessa komplexa och viktiga problem och förväntar sig många kommentarer och förslag på de idéer som förts fram.

---

[85] På engelska IMSN, International Marketing Supervision Network. Det är ett nätverk för samarbete mellan de myndigheter som ansvarar för tillämpningen av konsumenträtt.

BILAGA I _ Nationella genomförandebestämmelser

	Meddelad lagstiftning	Ändrade eller ersatta lagar
Österrike	Bundesgesetz vom 10.01.1997 mit dem (u.a.) das Konsumentenschutzgesetz geändert wird (BGBl. I N° 6/1997)	Konsumentenschutzgesetz vom 08.03.1979; Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch vom 01.06.1811; Bundesgesetz über das internationale Privatrecht; Zivilprozeßordnung
Belgien	Loi sur les pratiques et sur l'information et la protection du consommateur (Chapitre X, art. 31-34) Loi du 12.06.1991 sur le crédit à la consommation, modifiée par la loi du 06.07.1992 Loi du 25.06.1992 sur le contrat d'assurance terrestre Loi du 04.08.1992 relative au crédit hypothécaire Loi du 03.04.1997 relative aux clauses abusives dans les contrats conclus avec leurs clients par les titulaires de professions libérales Loi du 07.12.1998 sur les pratiques du commerce et sur l'information et la protection du consommateur	*Loi du 14.07.1991 sur les pratiques de commerce et l'information et protection du consommateur (L.P.C.)*
Danark	Lov N° 1098 af 21.12.1994 om ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formurettens område og visses andre love Lov N° 428 af 01.06.1994 om markedsføring	Lov om markedsføring af 14.06.1974
Finland	Laki kuluttajansvojalain 3 ja 12 luvun muuttamisesta N° 1259, 16.12.1994 Laki kuluttajansvojalain 4 ja 12 luvun muuttamisesta N° 416, 18.12.1998	Kuluttajasuojalaki N° 38, 20.01.1978
Frankrike	Loi N° 95-96 du 1.02.1995 concernant les clauses abusives et la présentation des contrats régissant diverses activités d'ordre économique et commercial. (J.O. du 2.02.1995, p1755)	Loi N° 78-23 du 10.01.1978 Loi N° 88-14 du 05.01.1988
Tyskland	Gesetz vom 19.07.1996 zur Änderung des AGB-Gesetzes und der Insolvenzordnung (BGBl. I N° 36/1996)	Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen (AGB-Gesetz) vom 09.12.1976

Grekland	Loi n° 2741 du 28 septembre 1999 (Journal Officiel de la République hellénique du 28 septembre 1999)	Loi N° 1961 sur la protection du consommateur de 1991 Loi N° 2251 du 15.11.1994 sur la protection du consommateur (Journal Officiel de la République hellénique du 16.11.1994)
Irland	Statutory Instrument 95, No. 27 of 1 February 1995: the unfair terms in consumer contracts.	Sale of Goods and Supply of Services Act of 1980
Italen	Art. 25 della Legge N° 52, 06.02.1996 (Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana No. 34, 10.02.1996) Art. 3 della Legge N° 281, 30.07.1998	Art. 1341, 1342 e 1370 Codice Civile 1942
Luxemburg	Loi du 26.03.1997, Mémorial, A-N° 30 du 29.04.1997	Loi relative à la protection juridique du consommateur du 25.08.1983
Nederländerna	Art. 6.231 tot 6.248 *Burgerlijk wetboek* (nieuw Burgerlijk Wetboek 1992)	Art. 6.231 - 6.248 *Burgerlijk wetboek*
Portugal	Decreto-Lei No. 220/95 do 31.08.1995 Portaria n° 1093/95 do 06.09.1995 Decreto-Lei No. 249/99 do 07.07.1999 modificando o Decreto-Lei 446/85	Decreto-Lei N° 446/85 do 25.10.1985
Spanien	Ley 7/1998 del 13.04.1998 sobre las condiciones generales de la contratación (LCGC)	Artículo 10 Ley general para la defensa de los consumidores y usuarios (LCU) del 19.07.1984
Sverige	Lag om avtalsvillkor I konsumentförhållanden (1994: 1512) 15.12.1994 Lag 1994:1513	Lag (1971:112)
Förenade kungariket	Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations of 22 July 1999 (Statutory Instrument 1999 N° 2083) revoking the Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations of 1994	Unfair Contract Terms Act (UCTA) of 1977 (Cette loi n'a pas été modifiée et reste en vigueur) Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations (UTCR) of 8 December 1994 (Statutory Instrument 1994 No. 3159)

BILAGA II - Undersökning av "marknaden" och bidrag till samtidig förbudstalan i flera medlemsstater

a) Undersökning av "marknaden"

(1) **Oskäliga avtalsvillkor i avtal som gäller leverans av vissa varor (Prof. Hans Micklitz, Berlin (Tyskland))** : Analys av effekterna av direktiv 93/13/EEG på konsumentköpavtal i medlemsstaterna. 545 avtal inom fyra sektorer: bilar (155), tvättmaskiner (119), möbler (124) och videobandspelare (147) har analyserats. I undersökningen visas att standardavtal används vanligtvis inom dessa branscher i Tyskland, Nederländerna, Frankrike, Portugal och Italien, medan de nästan inte alls förekommer i Danmark, Irland och Förenade kungariket. De oskäliga avtalsvillkor som förekommer oftast rör friskrivning/begränsning av näringsidkarens skadeståndsskyldighet (i 301 av 545 avtal) och upphävande av de garantier som föreskrivs i lag (i 267 av 545 avtal). Dessa två typer av problem är de vanligast förekommande i de fyra sektorer som har analyserats.

I undersökningen visas även vissa olikheter mellan de avtal som analyserats i medlemsstaterna. I Frankrike, Nederländerna, Tyskland, Spanien och i Italien uppvisar avtalen huvudsakligen avtalsvillkor om friskrivning/begränsning av ansvaret och upphävande av de garantier som föreskrivs i lag. I Belgien är de vanligaste villkoren dock de som rör begränsningar och hinder för att väcka talan. I Danmark är det främst de villkor som rör ensidiga ändringar av priset som förekommer oftast i de analyserade avtalen. I Förenade kungariket är det de villkor som gör det möjligt för näringsidkaren att ensidigt friskriva sig från sina skyldigheter som är de vanligast förekommande.

(2) **Oskäliga avtalsvillkor i vissa försäkringsavtal (Juridiska fakulteten i Montpellier (F))** : Man har undersökt 440 försäkringsavtal i Europeiska unionens medlemsstater. Avtalen rör två kategorier (bil och bostad). I undersökningen konstateras stora skillnader mellan de olika berörda medlemsstaterna (t.ex. i avtalen i Danmark fann man inte något oskäligt avtalsvillkor! Samtidigt hittade man vissa typer av oskäliga avtalsvillkor i nästa alla avtal från de övriga medlemsstaterna). De mest vanligen förekommande oskäliga avtalsvillkoren var bl.a. de som på grund av sin tvetydighet och otydlighet får till effekt att försäkringsgivaren får befogenhet att bedöma innehållet i avtalet och en överdriven fördel (otydlighet i avtalsvillkoren tycks således vara det grundläggande problemet i de försäkringsbrev som man träffat på i Nederländerna, Spanien, Luxemburg och Grekland). Avtalsvillkor som medger försäkringsgivaren att försena utbetalningen av ersättningen återfinns även bland de mest vanligt förekommande (endast avtalen i Danmark och Italien innehåller inte några). I undersökningen visades även betydande skillnader i försäkringsavtalen. När det gäller t.ex. oskäliga avtalsvillkor om ensidigt hävande från försäkringsgivarens sida efter ett skadetillfälle, innehåller avtalen i Tyskland, Belgien, Frankrike och Italien sådana avtalsvillkor, medan det i avtal i Spanien, Irland, Nederländerna och Portugal inte finns några. Även när det gäller oskäliga avtalsvillkor om de alltför långa uppsägningstiderna för att häva avtalet, så innehåller försäkringsbreven i Tyskland, Belgien, Grekland och Italien dessa avtalsvillkor, medan försäkringsbreven i Spanien, Frankrike, Irland, Luxemburg, Nederländerna och Portugal inte har några .

(3) **Oskäliga avtalsvillkor när det gäller finansiella tjänster (*Confédération syndicale du cadre de vie* (Frankrike))** : Inom denna undersökning, som gjordes 1994, granskades 87 avtal för finansiering av bilar och 88 kontoavtal. Det visades att oskäliga avtalsvillkor ofta förekom.

I avtal som rör finansiering av bilar, anges i undersökningen riklig förekomst av de oskäliga avtalsvillkor som rör begränsningar för konsumenten när det gäller rättslig prövning (34 fall av totalt 87) och betydande skadestånd som konsumenten skall betala vid avtalsbrott (28 fall av totalt 87).

När det gäller kontoavtal visas i undersökningen först den stora likheten i form och innehåll, de allmänna villkor som används av bankerna i Nederländerna, Belgien, Grekland och i Danmark.

Bland de oskäliga avtalsvillkor som oftast används inom banksektorn betonas i undersökningen de som begränsar eller totalt undantar banken från ansvar (43 fall av totalt 88). I undersökningen understryks dock att denna typ av avtalsvillkor inte förekommer i de allmänna villkoren i banker i Spanien, Luxemburg och Tyskland.

(4) **Oskäliga avtalsvillkor i avtal som gäller hyrbilar för privat bruk i Europeiska unionen (*UFC Que choisir (Frankrike*))** : I undersökningen har avtalsvillkoren i 130 hyrbilsavtal analyserats enligt de kriterier som fastställs i direktivet. Författarna konstaterar att de oskäliga avtalsvillkor som oftast förekommer är de som försämrar kundens ansvar (som exempel kan nämnas att alla avtal i Frankrike, Grekland, Luxemburg och Nederländerna innehåller denna typ av villkor) och de som begränsar näringsidkarens ansvar eller fritar denne från ansvar (exempelvis återfinns denna typ av villkor i de allmänna avtalsvillkoren i Spanien, Italien, Nederländerna, Tyskland och Förenade kungariket). Avtalsvillkor som gör det möjligt för näringsidkaren att ensidigt ändra avtalet förekommer i de flesta avtal i Belgien, Spanien, Italien, Irland, Luxemburg och Tyskland. Endast avtal i Portugal och Nederländerna har inte sådana avtalsvillkor. Dessutom konstateras att företagen redigerar avtalen i förhållande till de kontroller som görs i de olika nationella lagstiftningarna, vilket framgår av jämförelsen mellan avtal från ett och samma företag. Jämförelsen av avtalsvillkor från mindre företag med företag av internationella mått ger vid handen att det råder stor överensstämmelse mellan innehållet i avtalen och att det antal avtalsvillkor som anses oskäliga inte varierar nämnvärt mellan de båda grupperna.

(5) **Oskäliga avtalsvillkor inom den europeiska turistsektorn (Bishop & Robertson Chalmers)**: I denna undersökning granskas de villkor och allmänna avtalsvillkor i broschyrer och avtal från organisatörer, resebyråer och olika turistsektorer (uthyrning till turister av fast egendom, nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis, biluthyrning, resor, kryssningar och andra tjänster) i 18 medlemsstater inom EES-området. Granskning har gjorts av 1 773 avtal och broschyrer, 356 avtalsvillkor eller allmänna avtalsvillkor har ansetts oskäliga, varav 87 på grund av det allmänna kriteriet i artikel 3.1 i direktivet. Av de 356 avtalsvillkoren berör 101 skadeståndsskyldigheten (det är det viktigaste problemet) och förekommer bl.a. i avtal i Belgien, Spanien, Portugal, Irland, Schweiz och Norge. 56 avtalsvillkor rörde giltigheten och utarbetandet av avtalet (ett betydande antal avtalsvillkor upptäcktes i avtal i Danmark, Finland, Irland, Förenade kungariket och Italien, upptäcktes inget avtalsvillkor av denna typ

upptäcktes i avtalsvillkoren i Nederländerna och Norge), 50 gäller annulering av avtalet och 47 ändring av avtalspriset (inget villkor av denna typ återfanns i avtalsvillkoren i Österrike). Det är viktigt att understryka att ett stort antal avtalsvillkor om talan om förbud eller hinder att föra talan eller rättsliga medel noterades i avtal i Förenade kungariket, Belgien och Österrike.

(6) **Tillämpning av direktiv 93/13/EEG på tjänster från den offentliga sektorn (*National Consumer Council (Förenade kungariket) och Institut national de la Consommation (Frankrike))*** : I denna undersökning granskades om det fanns oskäliga avtalsvillkor i de allmänna villkoren för tillhandahållande av vissa tjänster (vatten, elektricitet, post, telekommunikationer, gas, järnvägar, allmänna kommunikationsmedel, hälso- och sjukvårdstjänster). Man undersökte om dessa avtalsvillkor kunde kontrolleras inom ramen för direktiv 93/13/EEG. I undersökningen noteras att det inte förekommer oskäliga avtalsvillkor i de allmänna villkoren för tillhandahållande av elektricitet i Frankrike samt i de avtalsvillkor som reglerar transportavtal på buss och tunnelbana i Spanien. Däremot framkom ett betydande antal oskäliga avtalsvillkor i de villkor som reglerar förhållandena mellan leverantör och konsument, bl.a. när det gäller ensidig ändring och hävande från leverantörens sida (exempel: leverans av vatten i Österrike, Finland, Frankrike, Grekland och Portugal) samt att leverantören fritas från ansvar i händelse av avbrott (elektricitet i Belgien och Sverige). Författarna konstaterar att det råder mycket skiftande situationer på nationell nivå när det gäller möjligheten att utöva kontroll av innehållet i avtal inom den offentliga sektorn. Med undantag av vissa nationella domstolar (författarna nämner Österrike, Danmark och Grekland) är kontrollen av villkoren begränsad antingen genom tillämpningen av artikel 1.2 i direktivet eller en liknande redan befintlig bestämmelse, eller genom begreppet regelhierarki, eller genom regeln om maktfördelning, eller på grund av att förhållandet mellan leverantören och konsumenten inte är ett avtalsförhållande. Författarna till undersökningen tar upp behovet av att verkligen låta allmänna tjänster omfattas av direktivets tillämpningsområde, antingen genom kontroll i förväg av ett oberoende organ eller genom en kontroll i efterhand.

(7) Avtalsvillkor inom flygtransport av varor och personer (*Frere Cholmeley Bischoff Solicitors och Institut international du droit aérien et spatial* vid universitetet i Leiden)

I denna undersökning, som gjordes 1997, granskades inte enbart de avtalsvillkor som föreslås av 24 flygbolag (varav 21 med säte i medlemsstaterna) som betjänar luftrummet i unionen, utan även en rad texter som har antagits av *International Air Transport Association (IATA*) om avtalsvillkoren (resolutionerna 724, 724a och 745) och de allmänna villkoren för transport (bl.a. rekommendation 1724).

Undersökningen visade en rad inte obetydliga avtalsvillkor som kan betecknas som oskäliga och som bl.a. härrör från IATA:s texter.

För att undanröja oskäliga avtalsvillkor inom denna ekonomiska verksamhetssektor, anses det i undersökningen att det skulle vara lämpligt att unionen utfärdar riktlinjer för tillämpningen av direktiv 93/13/EEG på flygbolagens allmänna villkor. Dessa riktlinjer skulle inte bara röra innehållet i de allmänna villkoren utan även villkoren för att förmedla dem till passageraren eller konsumenten.

b) <u>Bidrag för gemensam förbudstalan i flera medlemsstater</u>

(1) **Oskäliga avtalsvillkor i avtal om ny teknik, samordnad av *Confédération syndicale du cadre de vie* (*Frankrike*)**: Denna pilotåtgärd syftade till att mäta effekterna på det avtalsinnehåll (mobiltelefoni och kabel- och satellit-TV) som erbjuds konsumenter, integreringen i fem länder i unionen (Belgien, Frankrike, Spanien, Italien och Portugal) av direktiv 93/13/EEG och att få, antingen genom förhandling eller på rättslig väg, ändring i avtalsvillkoren så att balans återskapas mellan näringsidkare och konsumenter och på så sätt förebygga alla tvister. Vissa positiva resultat har uppnåtts genom förhandling. Vissa kabel-TV-operatörer har t.ex. förbundit sig att inte på eget initiativ ändra tariffer eller förteckningar över kanaler som planerats för abonnenterna. De har förbundit sig att meddela kunderna alla förändringar och att ge dem möjlighet att häva avtalet. Ett annat exempel: när tjänsten är avbruten under mer än 48 timmar, ersätter operatörerna den tid som störningen varat. Återbetalning av garantibeloppet sker hädanefter hos vissa operatörer inom en månad mot tidigare 60 dagar. Operatörerna tillhandahåller abonnenterna utrustning (dekoder etc.). I händelse av att den förstörs eller stjäls, kommer de inte längre systematiskt att kräva återbetalning eller reparation från abonnentens sida, under förutsättning att denne inte är ansvarig för förstörelsen eller stölden. Även om åtgärden fortlöper utan samfinansiering från kommissionen, har fyra talan om förbud inletts och pågår för närvarande i Frankrike, Spanien och Italien.

(2) **Gemensam talan som syftar till att avskaffa oskäliga avtalsvillkor i hyrbilsavtal, samordnad av *EDOCUSA* (Spanien) :**

Sex konsumentorganisationer har samarbetat i denna gemensamma insats för att undersöka de allmänna villkoren hos de fem stora biluthyrarna i sex europeiska länder och undanröja oskäliga avtalsvillkor i den här avtalstypen, antingen genom förhandling eller genom rättslig prövning. För detta ändamål har 21 standardavtal samlats in och analyserats. Förhandlingar har förts med dessa företag i syfte att anpassa deras allmänna villkor till de nationella genomförandebestämmelserna. Eftersom förhandlingarna inte ledde till något konkret resultat, beslöt konsumentorganisationerna att väcka talan vid domstol för att förbjuda användningen av de påtalade allmänna villkoren. Vissa företag reagerade då och accepterade att 1998 underteckna avtal med organisationerna för att ändra de berörda avtalsvillkoren.

(3) **Gemensam talan som syftar till att avskaffa oskäliga avtalsvillkor i avtal om nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis, samordnad av *Test Achats* (BE) och gemensam talan som syftar till att avskaffa oskäliga avtalsvillkor i reseavtal, samordnad av *EDIDECO* (Portugal).** Dessa båda åtgärder, som administreras av konsumentorganisationer i sju medlemsstater (Belgien, Frankrike, Italien, Portugal, Spanien, Luxemburg och Nederländerna), syftar till att fastställa oskäliga avtalsvillkor i standardavtal när det gäller charterresor och nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis och att undanröja dem antingen genom förhandling eller på rättslig väg. Talan pågår. Enligt de senaste uppgifterna från de avtalsslutande parterna pågår lovande förhandlingar med företag inom charterresebranschen. När det gäller nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis har däremot genomförandet av direktiv 94/47/EG som nyligen slutförts i vissa länder gjort att vissa aktörer på marknaden har försvunnit, medan andra på eget initiativ skulle ha ändrat sina allmänna villkor

för att anpassa sig till den nya nationella lagstiftningen. I dessa fall skall en ny bedömning av de allmänna anpassade villkoren göras.

BILAGA III - Statistik från databasen Clab

En rad diagram har bifogats till denna rapport för att ge en helhetsbild av de olika uppgifter och resultat som hittills lagts in i databasen Clab. Den innehåller för närvarande 7 649 fall.

I den första gruppen diagram (1 till 7) beskrivs enbart de allmänna uppgifter som har lagts in i databasen. Med hjälp av diagrammen därefter är det möjligt att få en mer detaljerad analys av själva avtalsvillkoren (8 till 11) och om hur ofta de förekommer inom vissa ekonomiska sektorer (12.A till 15.B).

Diagram 1 gäller den typ av beslut som har lett fram till om ett avtalsvillkor är oskäligt eller inte. Databasen Clab omfattar inte bara domstolsdomar (som är den stora gruppen) utan även administrativa beslut, skiljedomar, transaktioner som gjorts mellan parterna samt branschvisa självregleringssystem som finns i vissa medlemsstater.

Diagram 2 gäller typ av talan. Det kan vara en individuell talan (där en av de avtalsslutande parterna hänskjuter till en tvist för att nå en lösning), en förebyggande åtgärd (bl.a. förbudstalan, rekommendationer och självregleringssystem som syftar till att inte avskaffa användningen av oskäliga avtalsvillkor) eller en gemensam talan (i vissa medlemsstater kan konsumentorganisationerna ansluta sig till en individuell talan för att be behörig instans meddela förbud om användning av oskäliga avtalsvillkor).

I diagram 3 visas den bedömning som gjorts i besluten om huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt eller inte. Dessutom har man angett de beslut som gällande nationell lagstiftning om oskäliga avtalsvillkor inte tillämpas på bestämda fall, eftersom dessa fall inte omfattas av dessa lagars tillämpningsområde.

I diagram 4 visas de typer av avtal i vilka de avtalsvillkor som har varit föremål för ett beslut ingår. Det handlar om köpeavtal, hyresavtal, leasingavtal och serviceavtal. De senare utgör flertalet av de avtal som anges i databasen. De delas in i tjänster som rör varor (reparation, installation, underhåll, garanti och service etc.) och tjänster som inte gäller varor (banktransaktioner, försäkringar, krediter, transporter, tillhandahållande av elektricitet, gas, vatten, hälso- och sjukvård etc.)

Diagram 5 gäller parterna. Flertalet beslut i databasen gäller avtal mellan en konsument och en näringsidkare (begreppet konsument härrör antingen från direktivet i de flesta fall eller från den nationella lagstiftningen vars tillämpningsområde ibland är vidare än direktivets). Databasen innehåller dock även några beslut om standardavtal som ingåtts mellan näringsidkare. Intresset av att föra in dem motiveras bl.a. av att samma lösningar kan överföras till konsumentavtal.

I diagram 6 visas antalet fall som har beslutats före och efter sista datum för genomförandet av direktivet. Av totalt 7 649 fall finns ungefär 3000 fall från före den 1 januari 1995 i databasen (exempelvis går det första fallet tillbaks till den 4 november 1931från Högsta domstolen på Island).

I diagram 7 kan man se, för varje stat som finns registrerad databasen (medlemsstater i Europeiska unionen, Island och Norge), inte bara hur många gånger talan har väckts utan även typ av talan (individuell eller förebyggande). Talan i förebyggande syfte är särskilt betydande i Tyskland, Österrike, Frankrike och Förenade kungariket. Däremot används denna typ av talan i avsevärt mindre omfattning i Belgien och Spanien och den förekommer inte i Irland och Luxemburg.

I diagram 8 anges de avtalsvillkor som har bedömts med hänsyn till listan i bilagan till direktivet. Av de 7 649 fall som registrerats i databasen har 4 497 (59%) ansetts falla under de olika punkterna i bilagan. Detta visar inte bara betydelsen av listan i bilagan (och därav behovet att utveckla den) utan även det intresse som det allmänna kriteriet för att bedöma oskäligheten har för de övriga 3 152 fallen (41 %).

I diagram 9 klassificeras de 4 497 som rör bilagan i förhållande till dess 17 punkter (på grund av att vissa avtalsvillkor kan beröra fler punkter på listan i bilagan, uppgår det totala antalet registrerade fall för närvarande till 5 274). De avtalsvillkor som förekommer mest rör punkt b (begränsningar eller undantag av konsumentens juridiska rättigheter vid näringsidkarens avtalsbrott), punkt e (åläggande av höga skadestånd vid konsumentens avtalsbrott), punkt i (binda konsumenten till avtalsvillkor som inte meddelas innan avtalet sluts) och punkt q på listan i bilagan (upphäva eller inskränka konsumentens rätt att föra talan vid domstol)

Med hjälp av diagram 10 kan man bedöma vilka typer av avtalsvillkor som anses oskäliga.

• 2 443 av avtalsvillkoren, dvs. 28 %, av totalt 8 858 gäller de skyldigheter som näringsidkaren ålägger konsumenten. Bland dessa återfinns följande:

- 1 003 undantag eller begränsningar av rättigheter,

- 582 sanktioner,

- I 296 föreskrivs särskilda kostnader (bl.a. när det gäller kommissions- och borgensavtal samt avtal om mäklararvode.

- 228 ansvar.

- 156 verkställande av garantier.

- 91 villkoren för att meddela konsumenten i händelse av varornas bristande överensstämmelse.

Ett betydande antal avtalsvillkor gäller även olika "positiva" skyldigheter (t.ex. tidsfrister och villkor som näringsidkaren har föreskrivit för reklamationer: Clab AT 000012) och "negativa" (t.ex. begränsningar i nyttjanderätt i hyresavtal och i avtal som gäller installation av lös egendom: Clab SE 000092 och Clab FR 000342)

• 1 380 oskäliga avtalsvillkor, dvs. 16 %, berör friskrivningar och näringsidkarens begränsade ansvar (överensstämmelse i leveransen eller när det gäller de tjänster som har tillhandahållits, skador som har orsakats av näringsidkaren eller av tredje man, leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster etc.).

• 1 133 avtalsvillkor, dvs. 13 %, gäller presentation av allmänna villkor (klarhet, begriplighet) och giltigheten för konsumenten (avtalsvillkor som näringsidkaren har fört in eller tagit bort under avtalsperioden).

• 787 avtalsvillkor, dvs. 9 % berör pris och betalning (fastställande, ändring och villkor).

• 787 avtalsvillkor, dvs. 9 %, gäller avtalets slut (villkor, hävande, förlängning, återtagande etc.),

• 744 avtalsvillkor, dvs. 8 %, gäller villkor för fullgörandet av näringsidkarens skyldigheter (varornas och tjänsternas kännetecken, överensstämmelse, leverans etc.).

• 694 avtalsvillkor, dvs. 8 %, rör slutande av avtalet (villkor, giltighet, form etc.).

- 644 avtalsvillkor, dvs. 7 %, rör rättslig prövning i vid bemärkelse (behöriga domstolar, rättsmedel, gällande rätt, bevismedel etc.).

- 177 avtalsvillkor, dvs. 2 %, rör tolkning och ändringar i avtalet (ändringar, överlåtelse etc.).

- 69 avtalsvillkor, dvs. 1 %, har till syfte att kringgå gällande rätt.

I diagram 11 visas effekten av de avtalsvillkor som analyserats som oskäliga inom olika ekonomiska sektorer. Sektorerna fast egendom och finansiella tjänster återfinns bland de verksamhetsområden där det största antalet rättsfall som gäller oskäliga avtalsvillkor har noterats i databasen. Inom sektorn "övrigt" återfinns olika typer av ekonomisk verksamhet, t.ex. abonneringsavtal (tidningar, tidskrifter, betal-TV etc.), reparations- och underhållstjänster (nycklar, lås, kläder, bilar etc.), gödselspridning, restaurering, framkallning av fotografier och filmer, lotterier och spel på hästar, lageravtal, parkeringstjänster, au pair-avtal, säkerhetssystem, mobiltelefoni etc.

I följande diagram analyseras i detalj vissa ekonomiska sektorer där antalet oskäliga avtalsvillkor har visat sig särskilt högt. Det handlar om finansiella tjänster (diagram 12A och 12B), försäkringar (diagram 13A och 13B), fast egendom (diagram 14A och 14B) och grundläggande tjänster (diagram 15A och 15B). För varje ekonomisk sektor anges typ av avtalsvillkor som träffats på (diagram A) samt antalet avtalsvillkor som anses oskäliga när det gäller de olika områden som är knutna till respektive sektor (diagram B). För de sektorer som inte nämnts (övriga), ges ytterligare förklaringar ovan med hänvisning till några konkreta fall i databasen.

Diagrammen 12A och 12B gäller finansiella tjänster (1 200 oskäliga avtalsvillkor har noterats).

I diagram 12A visas att de oskäliga avtalsvillkor som är oftast förekommande i finansiella tjänster rör de skyldigheter som näringsidkaren ålägger konsumenten (37 %), vid slutande av avtalet (17 %), presentation av avtalsvillkoren och deras giltighet (10 %) samt de villkor som rör pris och betalning (9 %) och avtalets slut (8 %). De oskäliga avtalsvillkor som förekommer mer sällan är de som har till syfte att kringgå gällande rätt (2%), och de som tolkar och ändrar avtalet (2%).

I diagram 12B anges ett särskilt stort antal oskäliga avtalsvillkor i transaktioner som rör konsumentkrediter (37%) gäller kredit som rör lös egendom och 8% gäller hypotekslån). Avtalsvillkor har även ansetts oskäliga i avtal om bankkonton (28%), kreditkort och betalning (9%), investeringar (2%), checkar (2%) och kapitalöverföringar (2%).

Under rubriken "övrigt" (12 %), har man även funnit oskäliga avtalsvillkor i avtal om borgen (Clab DE 000004), i garantiavtal (Clab SE 000043), i transaktioner som gäller reverser (Clab FI 000179), i avtal om hantering av täckning av växlar (Clab ES 000341), i avtal som gäller öppnande av bankbok (Clab AU 000346) och bl.a. i avtal som gäller hyra av bankfack (Clab FR 000210) och i avtal om finansiering (Clab BE 000477).

Diagrammen 13A och 13B rör försäkringar (502 oskäliga avtalsvillkor finns noterade)

I diagram 13A återfinns många oskäliga avtalsvillkor när det gäller konsumentens skyldigheter (25 %), näringsidkarens ansvar (20 %), presentation och giltighet av avtalsvillkoren (16 %), villkor för att verkställa näringsidkarens skyldigheter (12 %) och villkor vid avtalets slut (10 %). De avtalsvillkor som är minst vanliga är de som kringgår gällande rätt (1 %) och som gäller pris och betalning (3 %).

I diagram 13B återfinns många oskäliga avtalsvillkor i försäkringar som gäller hem (21 %), bilar (21 %), hälsa (15 %), ansvar (13 %) och liv (8 %).

Under rubriken "övrigt" (31 %), har många avtalsvillkor ansetts som oskäliga i andra försäkringsbrev, bl.a. i försäkringar som gäller rättsskydd (Clab DE 000102 och DE 000972) och reseförsäkringar (Clab SE 000189). Oskäliga avtalsvillkor har även återfunnits i stöldförsäkringar (Clab ES 000074), försäkringar för annan lös egendom än bilar (Clab IS 000021 och GR 000498), försäkringar för annan fast egendom än bostäder (Clab FI 000196), transportförsäkringar (Clab DE 000539), sjöförsäkringar (Clab ES 000562), försäkringar mot oväder (Clab DK 000007), etc.

Diagrammen 14A och 14B rör fastigheter (1 336 oskäliga avtalsvillkor har noterats).

I diagram 14A anges omfattningen av de oskäliga avtalsvillkor som rör de skyldigheter som näringsidkaren ålägger konsumenten (29 %), presentationen och avtalsvillkorens giltighet (12 %), villkor som gäller pris och betalning (12 %) och näringsidkarens ansvar (12 %). De oskäliga avtalsvillkor som är minst vanliga är de som kringgår gällande rätt (1 %) och de som tolkar och ändrar avtalet (2 %).

I diagram 14B anges ett betydande antal oskäliga avtalsvillkor i byggavtal (31 %), köpeavtal (16 %), inredningsavtal (10 %), avtal om fastighetsmäklares tjänster (7 %) och avtal om uppvärmning (6 %).

Under rubriken "övrigt" (29 %) har många oskäliga avtalsvillkor återfunnits i hyresavtal (Clab DE 000017), i avtal om hissunderhåll (Clab ES 000016) och i avtal om anslutning till alarmsystem (Clab NO 00015). Andra avtalsvillkor har ansetts oskäliga i avtal om nyttjanderätt till fast egendom på tidsdelningsbasis (Clab DE 000329), i avtal om underhåll och godshantering (Clab GB 000056, BE 000320, DE 001156, FR 000479), i avtal om logi för äldre (Clab FR 000229), etc.

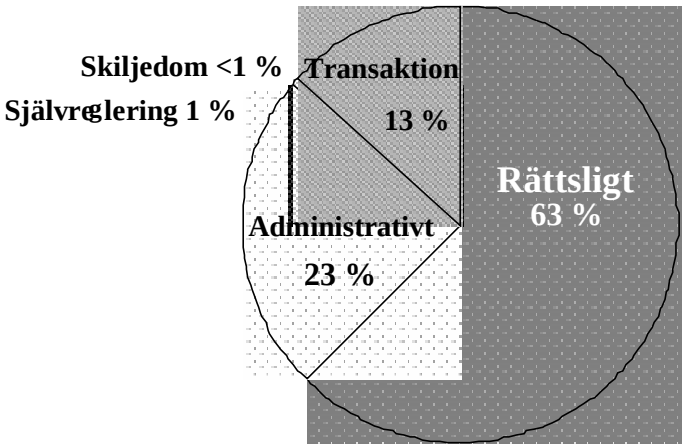
Diagrammen 15A och 15B gäller allmänna tjänster (480 oskäliga avtalsvillkor har noterats).

I diagram 15A visas en betydande andel oskäliga avtalsvillkor i de skyldigheter som näringsidkaren ålägger konsumenten (28 %), i presentationen av avtalsvillkoren och deras giltighet (15 %), i pris och betalning (13 %), vid avtalets slut (12 %) och i ansvar (11 %).

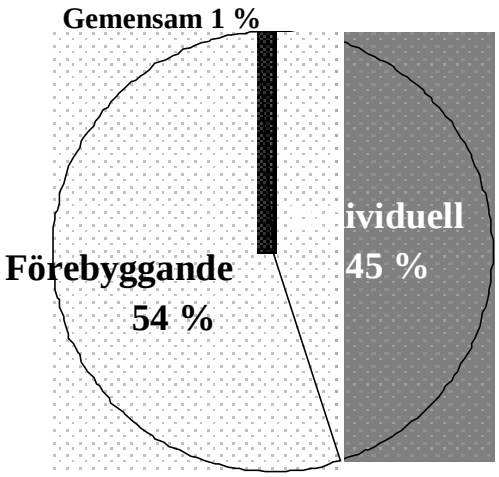
I diagram 15B anges ett stort antal oskäliga avtalsvillkor när det gäller telefoni (31 %), tillhandahållande av vatten (13 %), gas (11 %), elektricitet (8 %) samt posttjänster (1 %) som utgör undersektorer med ett stort antal oskäliga avtalsvillkor.

Under "övrigt" (37 %) har många oskäliga avtalsvillkor upptäckts i avtal som gäller kabel-TV (Clab DE 000648), Internet-tjänster (Clab AT 000655) och värmeinstallationer (Clab DE 000601). Andra avtal innehåller också oskäliga avtalsvillkor, t.ex. begravningstjänster (Clab BE 000305), insamling av hushållsavfall (Clab DE 001528) ; installationer av kablar och gasbrännare (Clab DE 000431 och DE 000519) etc.

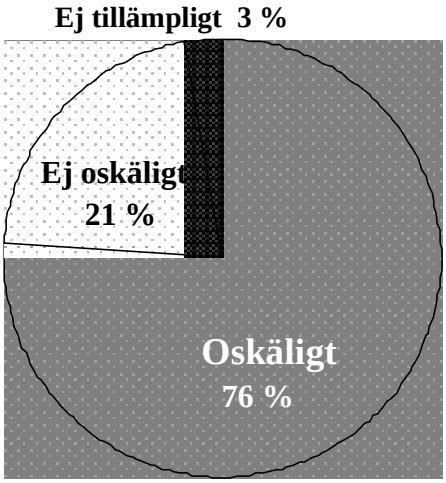
1. Typ av beslut

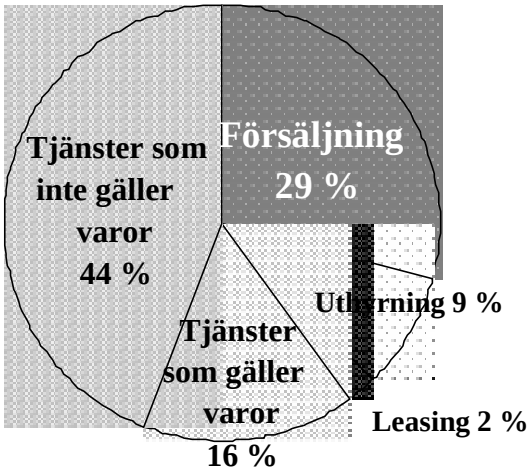
2. Typ av talan

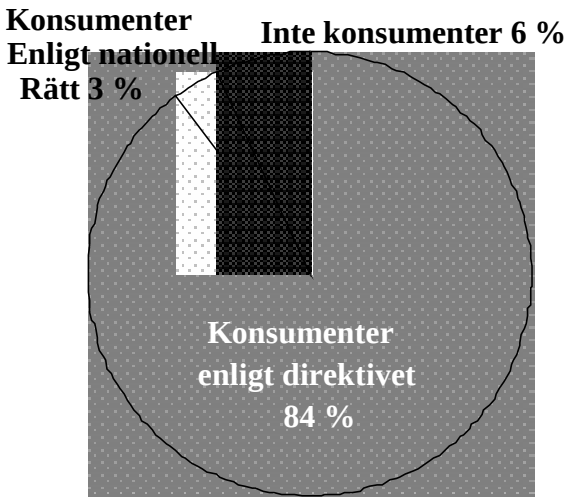
3. Bedömning

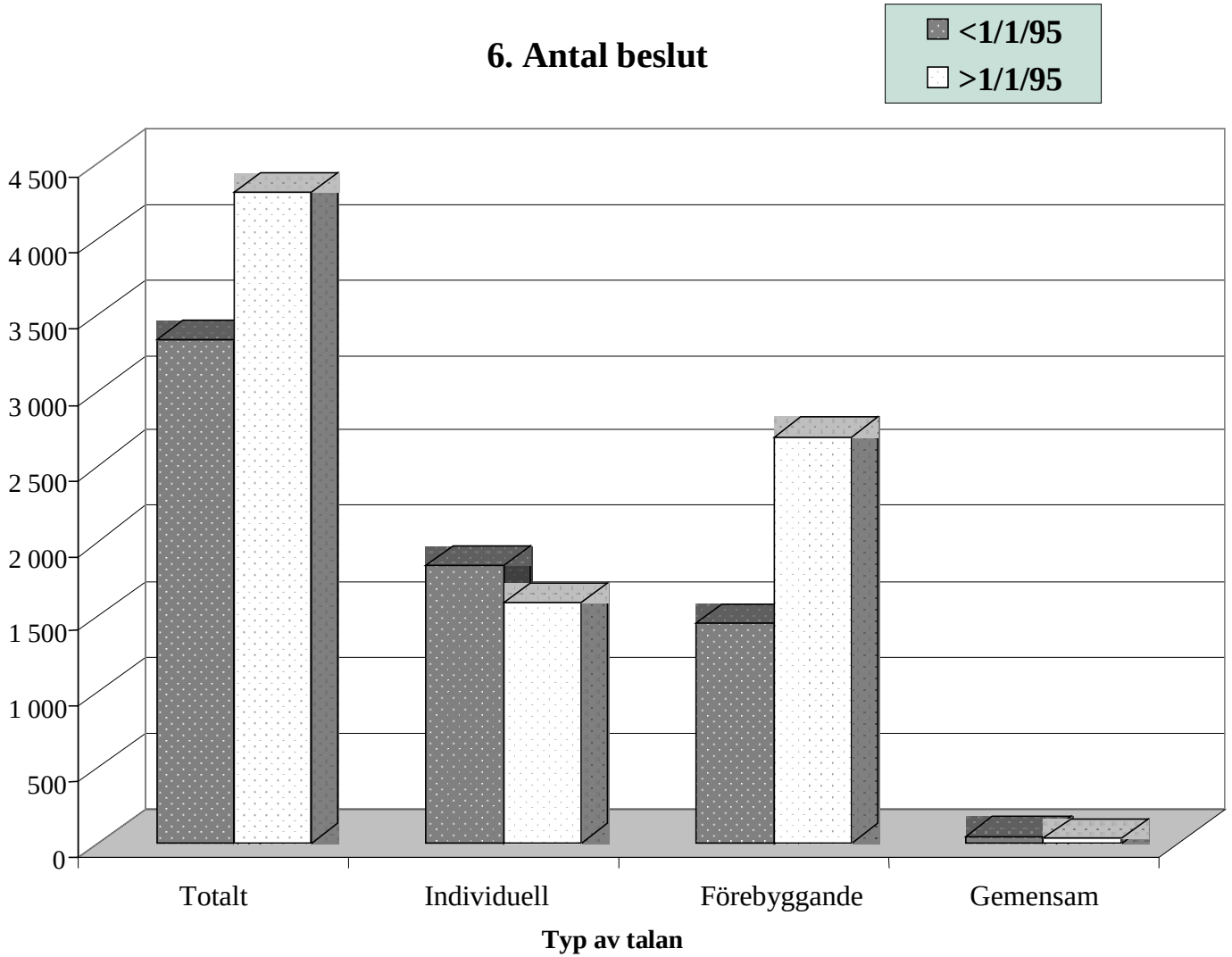

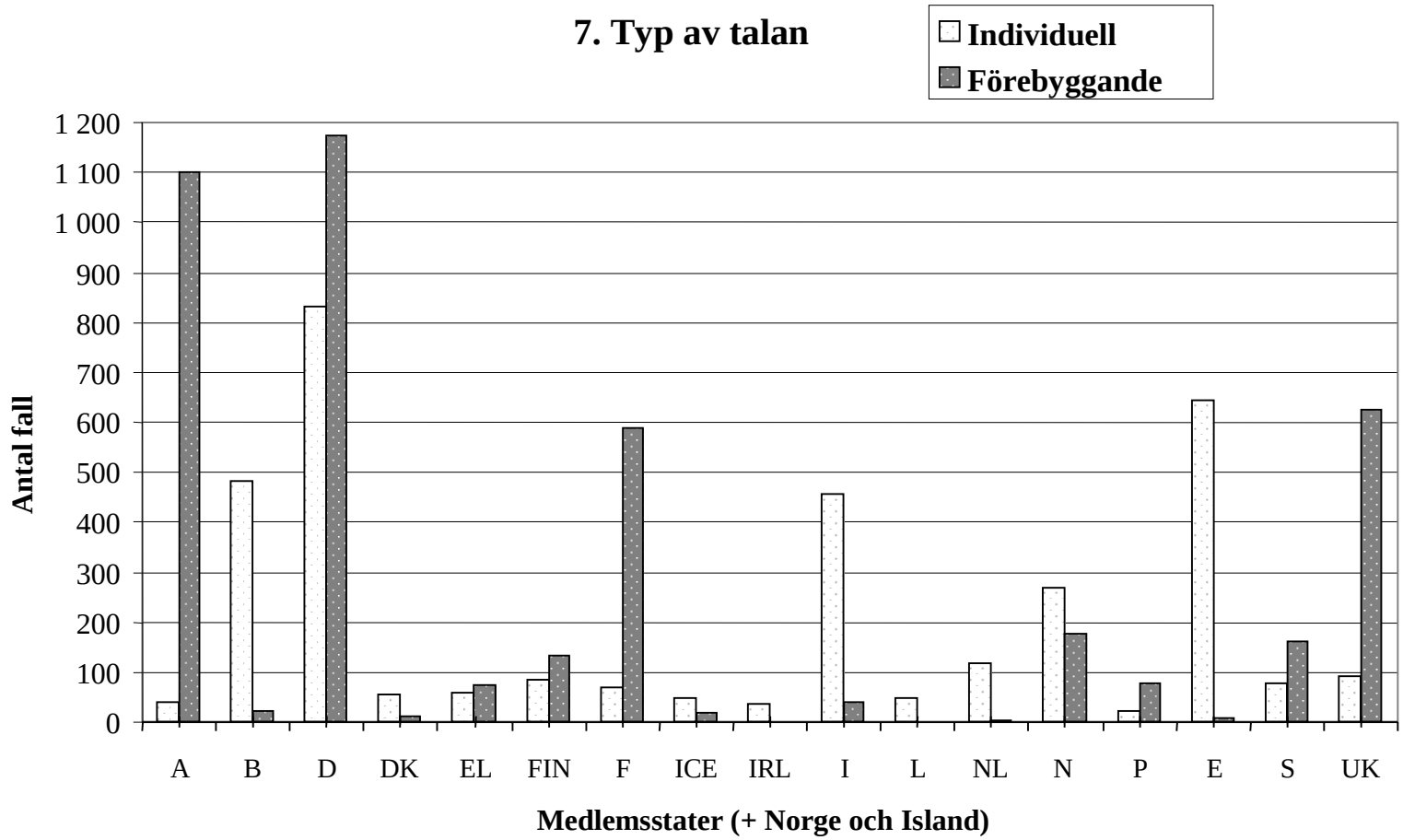
4. Typ av avtal

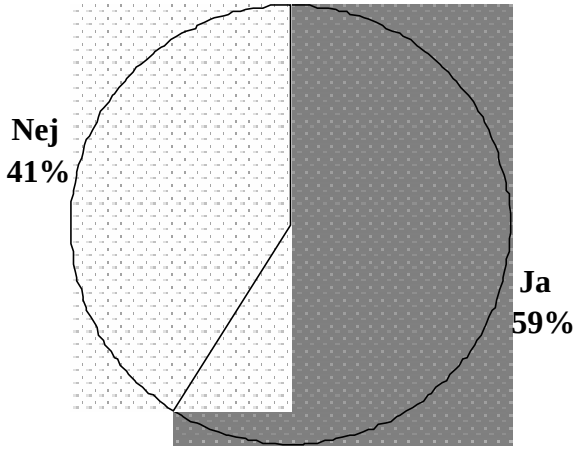
5. Parter

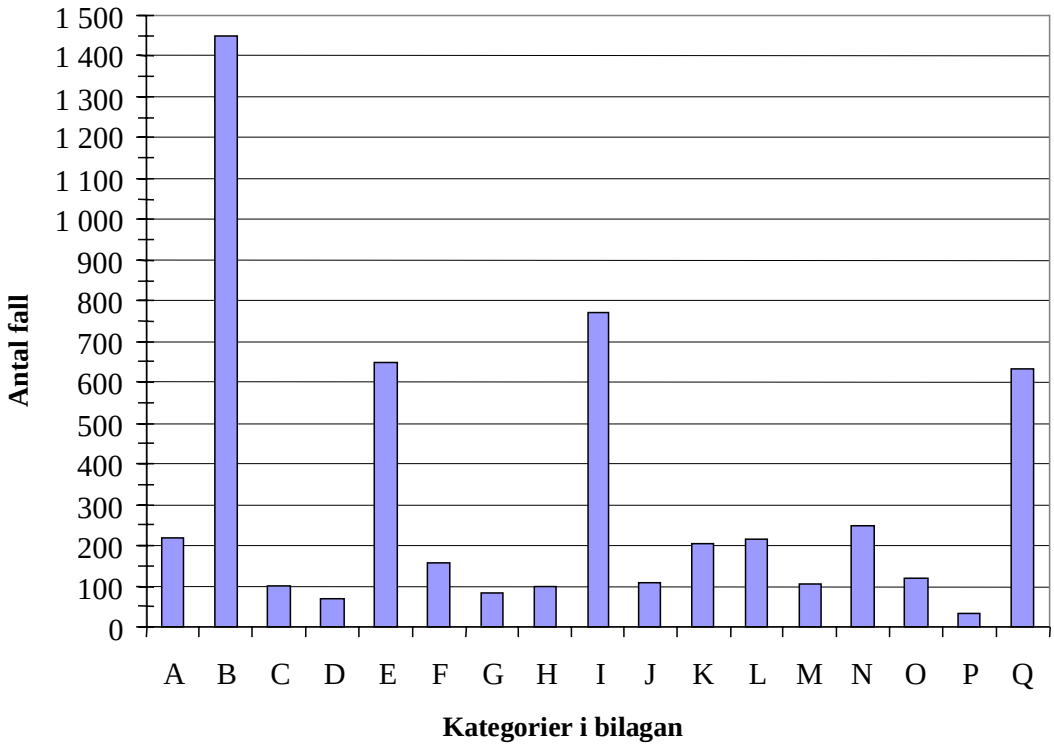

6. Antal beslut
<1/1/95
>1/1/95
4 500
4 000
3 500
3 000
2 500
2 000
1 500
1 000
500
0
Totalt
Individuell
Förebyggande
Gemensam
Typ av talan

7. Typ av talan
Individuell
Förebyggande
Antal fall
1 200
1 100
1 000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0
A
B
D
DK
EL
FIN
F
ICE
IRL
I
L
NL
N
P
E
S
UK
Medlemsstater (+ Norge och Island)

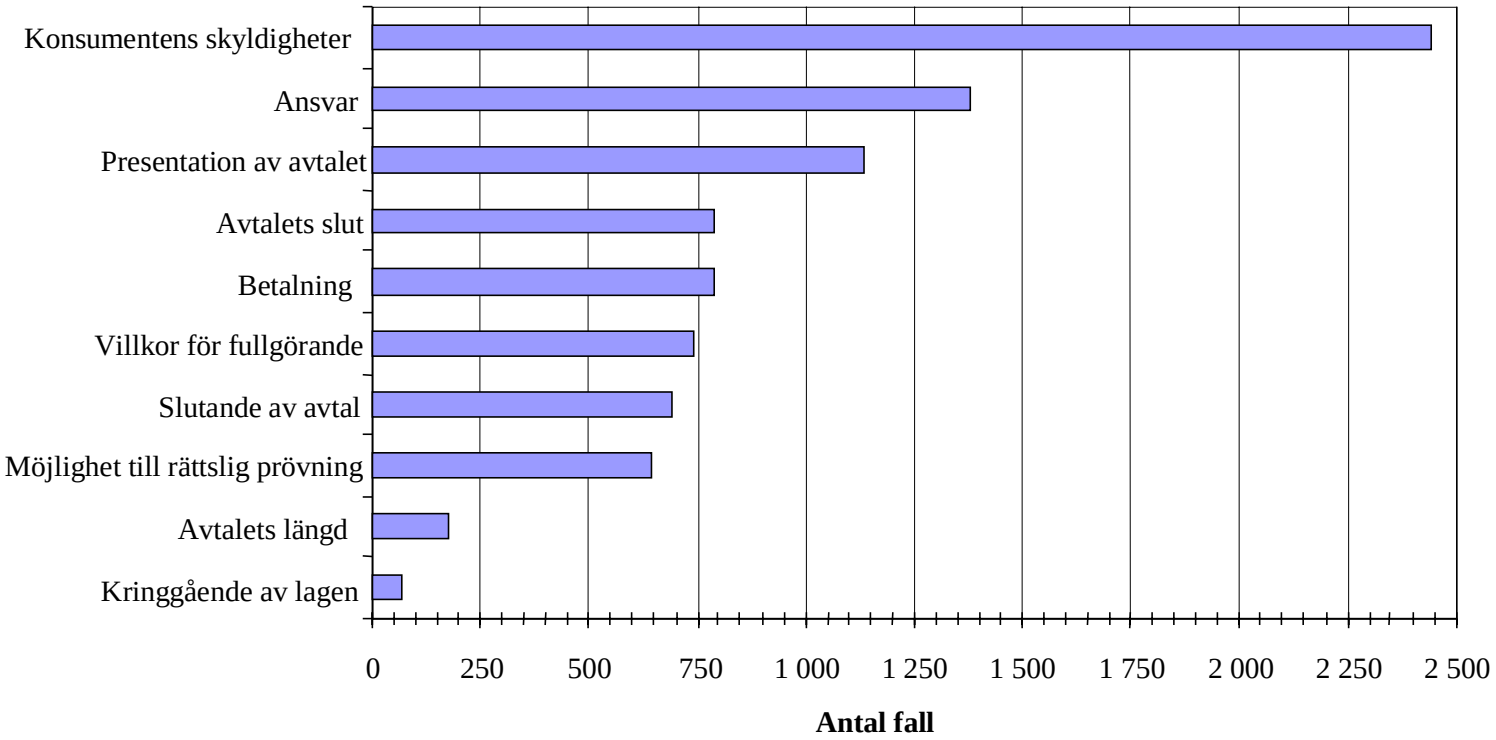
8. Avtalsvillkor som omfattas av bilagan i direktivet

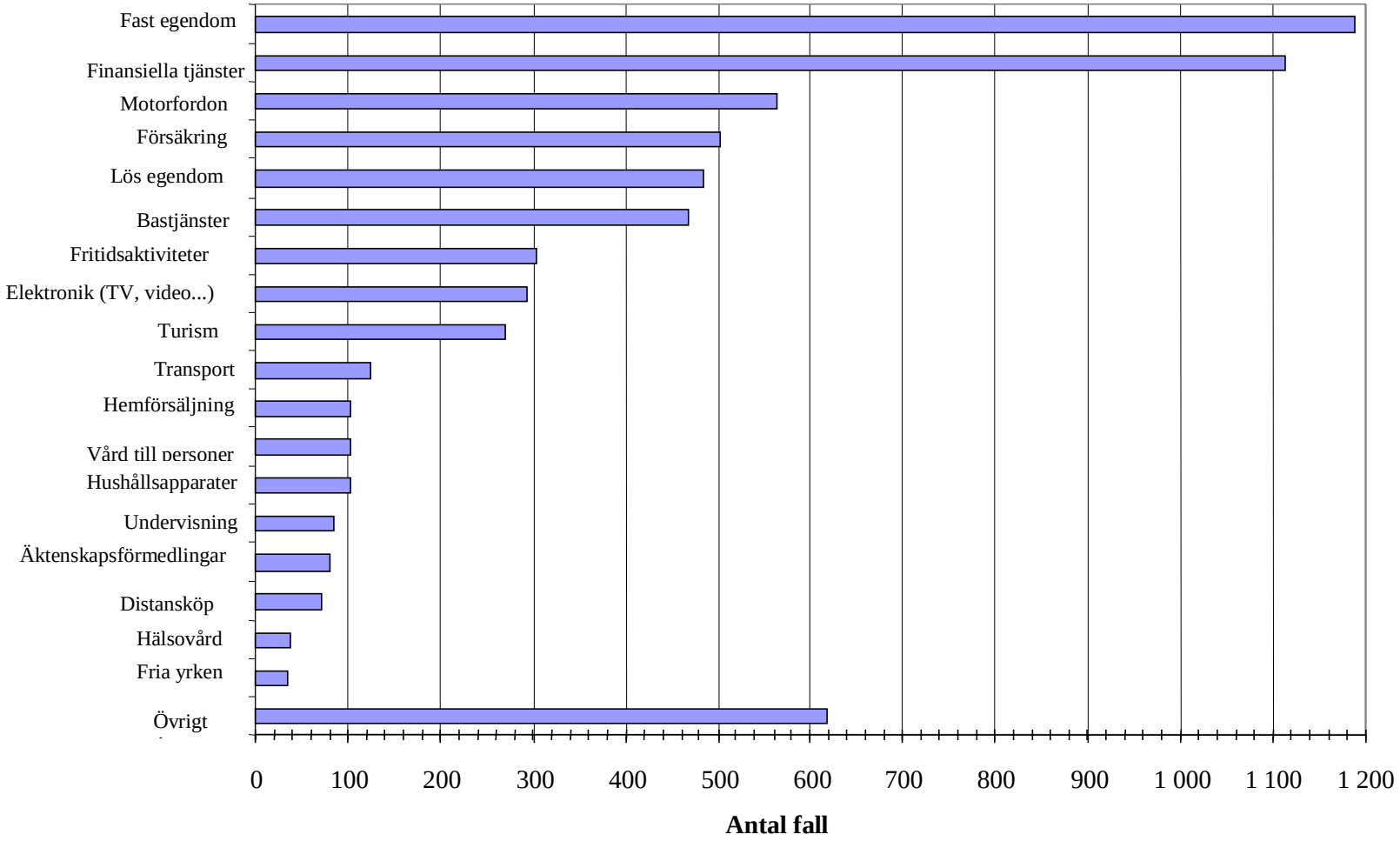
9. Kategorier som omfattas av bilagan i direktivet

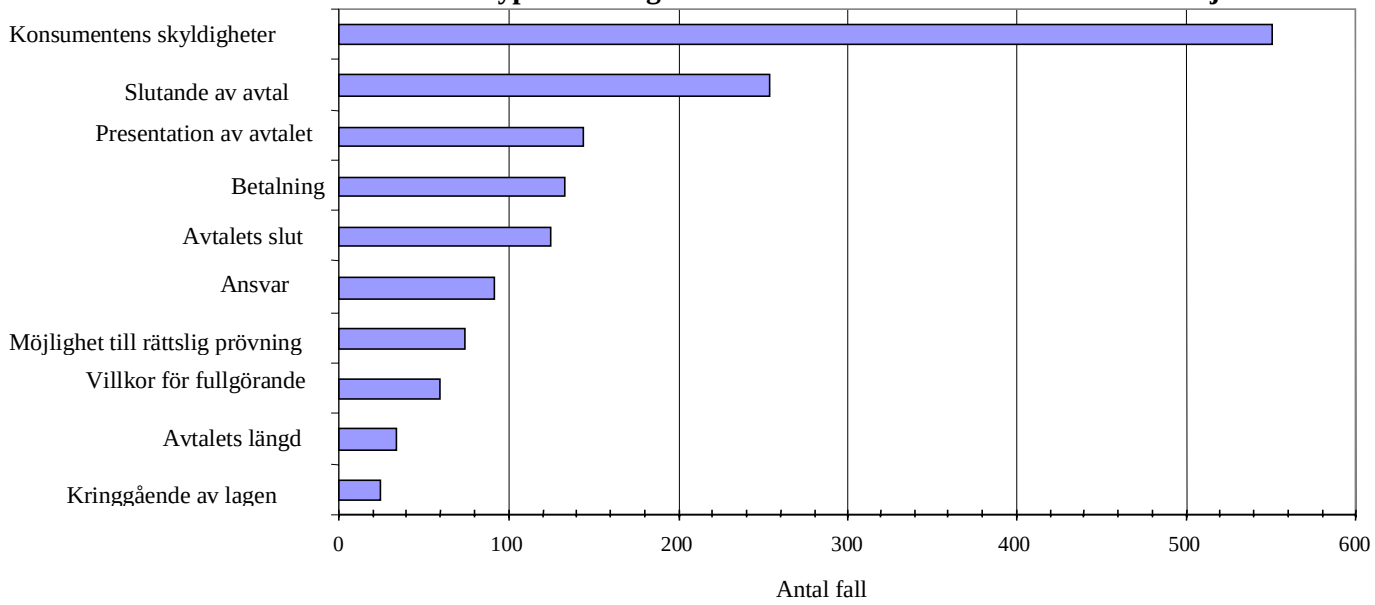
10. Typer av oskäliga avtalsvillkor

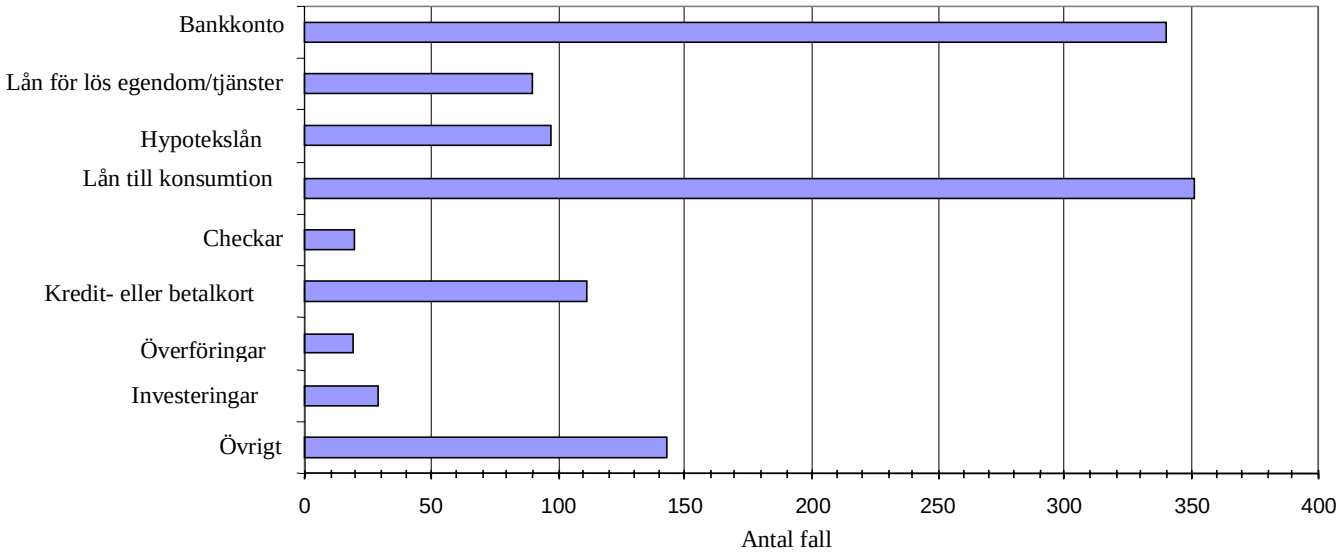
11. Oskäliga avtalsvillkor per ekonomisk sektor

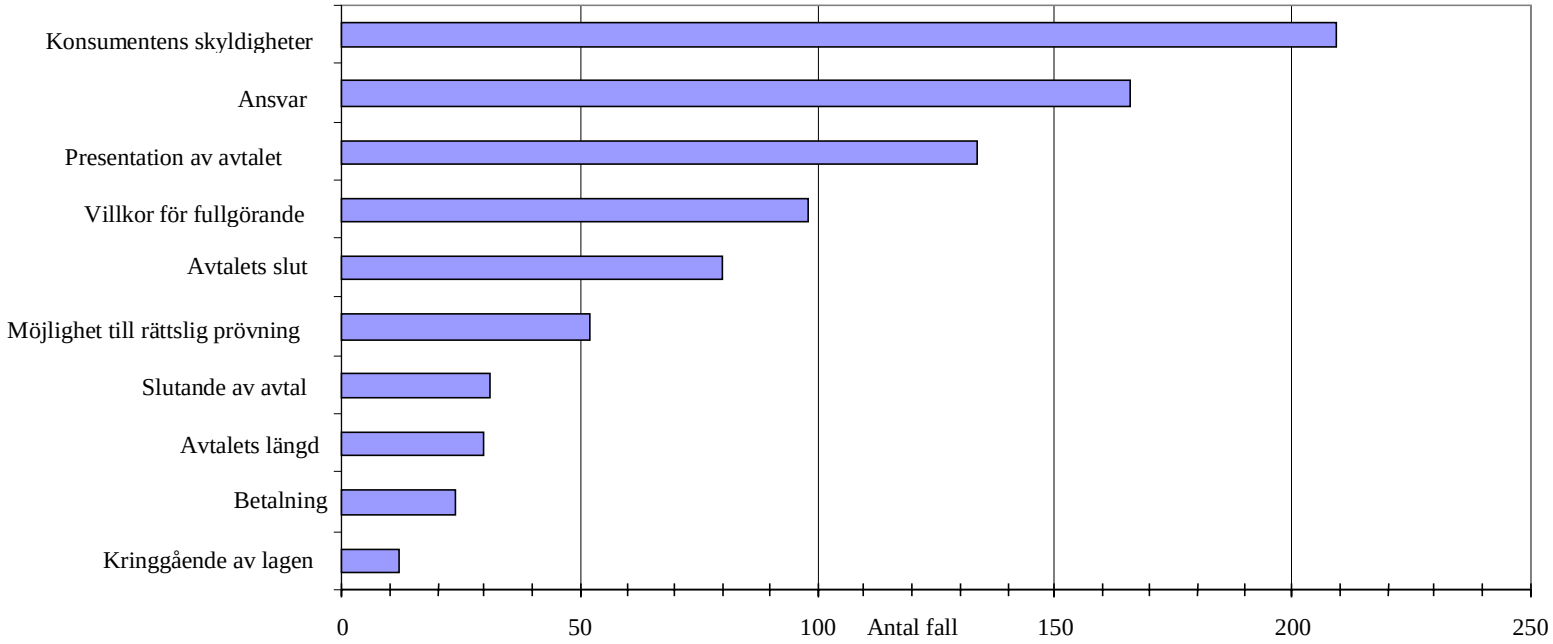
12A. Typ av oskäliga avtalsvillkor inom sektorn för finansiella tjänster

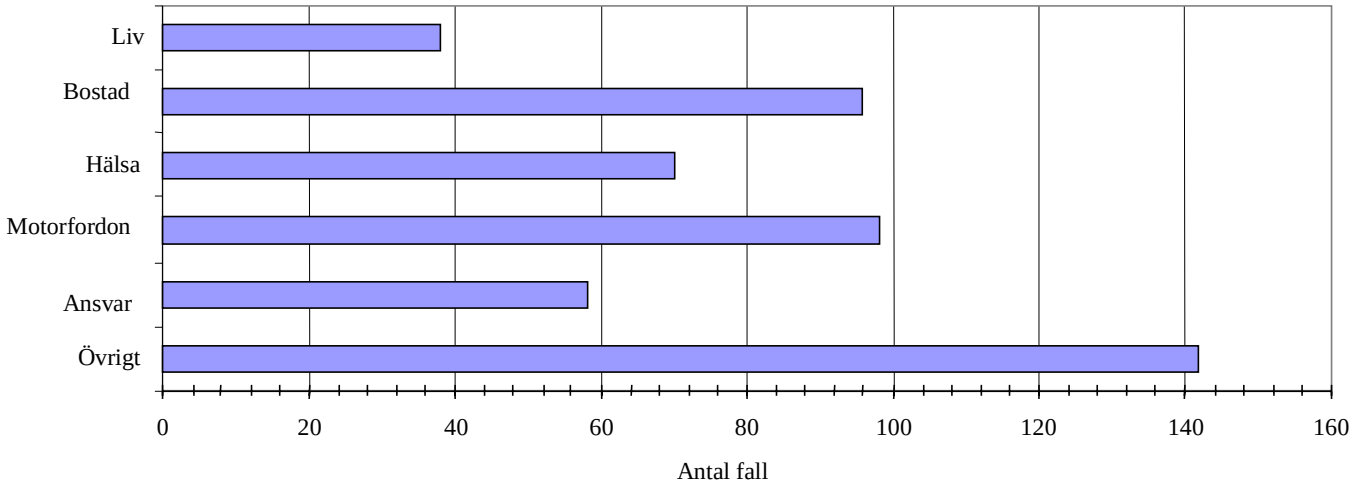
12B. Oskäliga avtalsvillkor per typ av finansiella tjänster

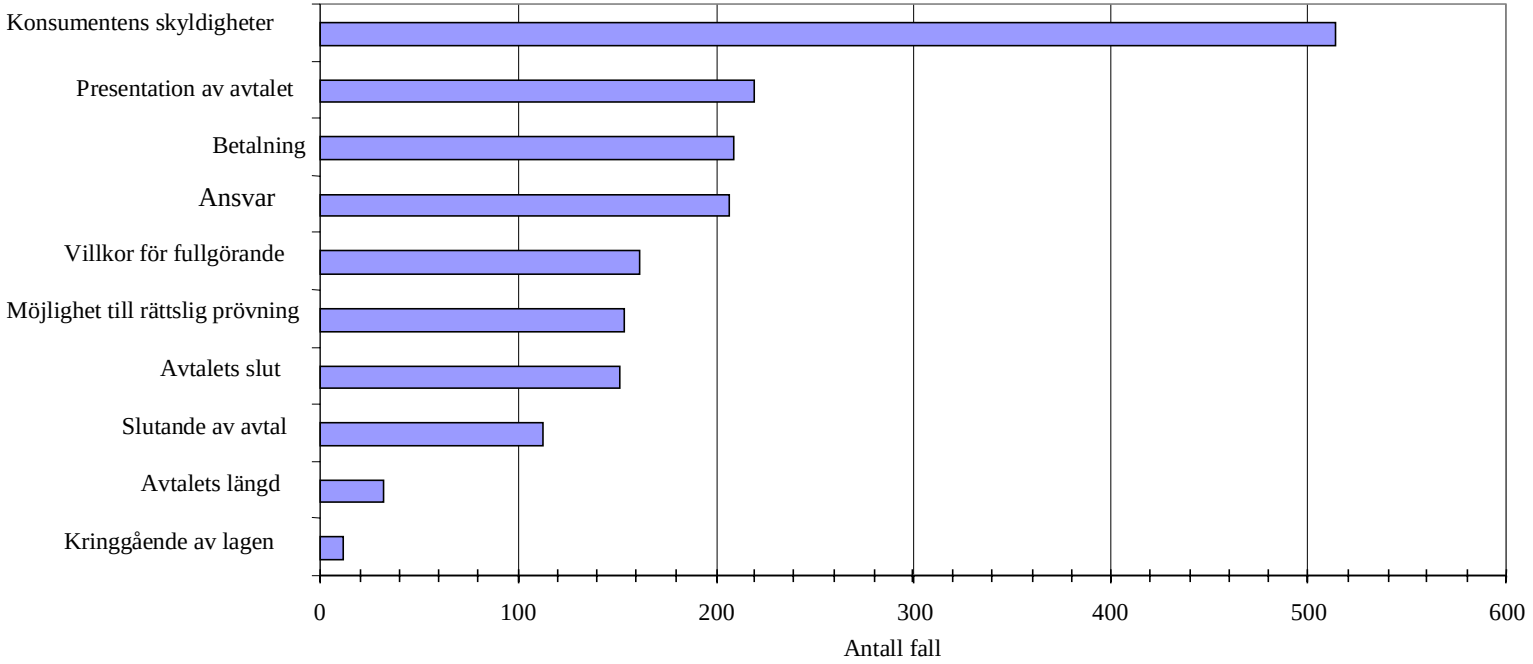
13A. Typ av oskäliga avtalsvillkor inom försäkringssektorn

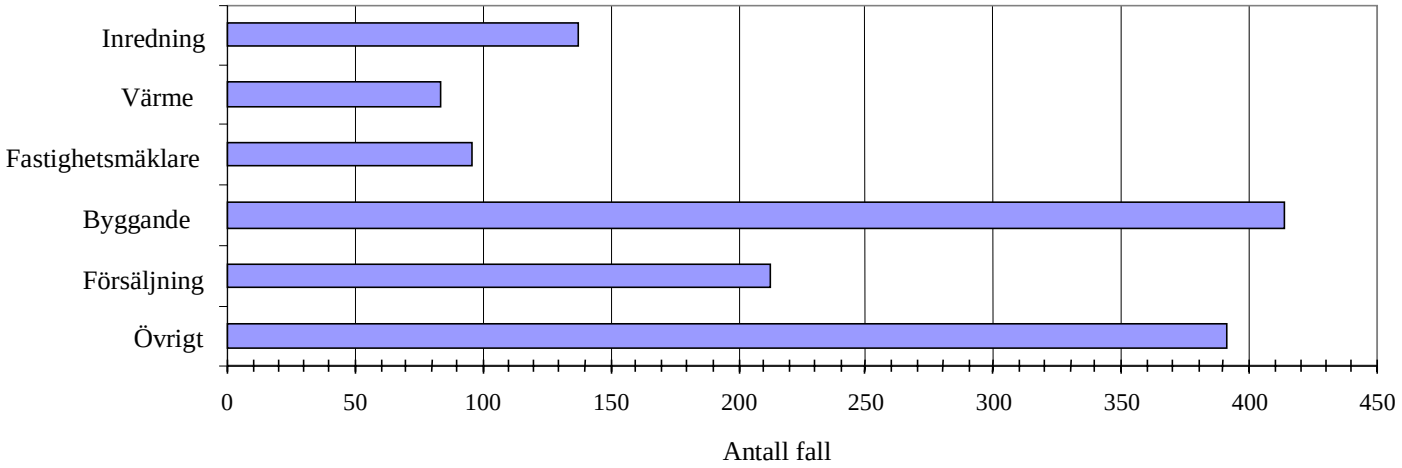
13B. Oskäliga försäkringsvillkor enligt försäkringstyp

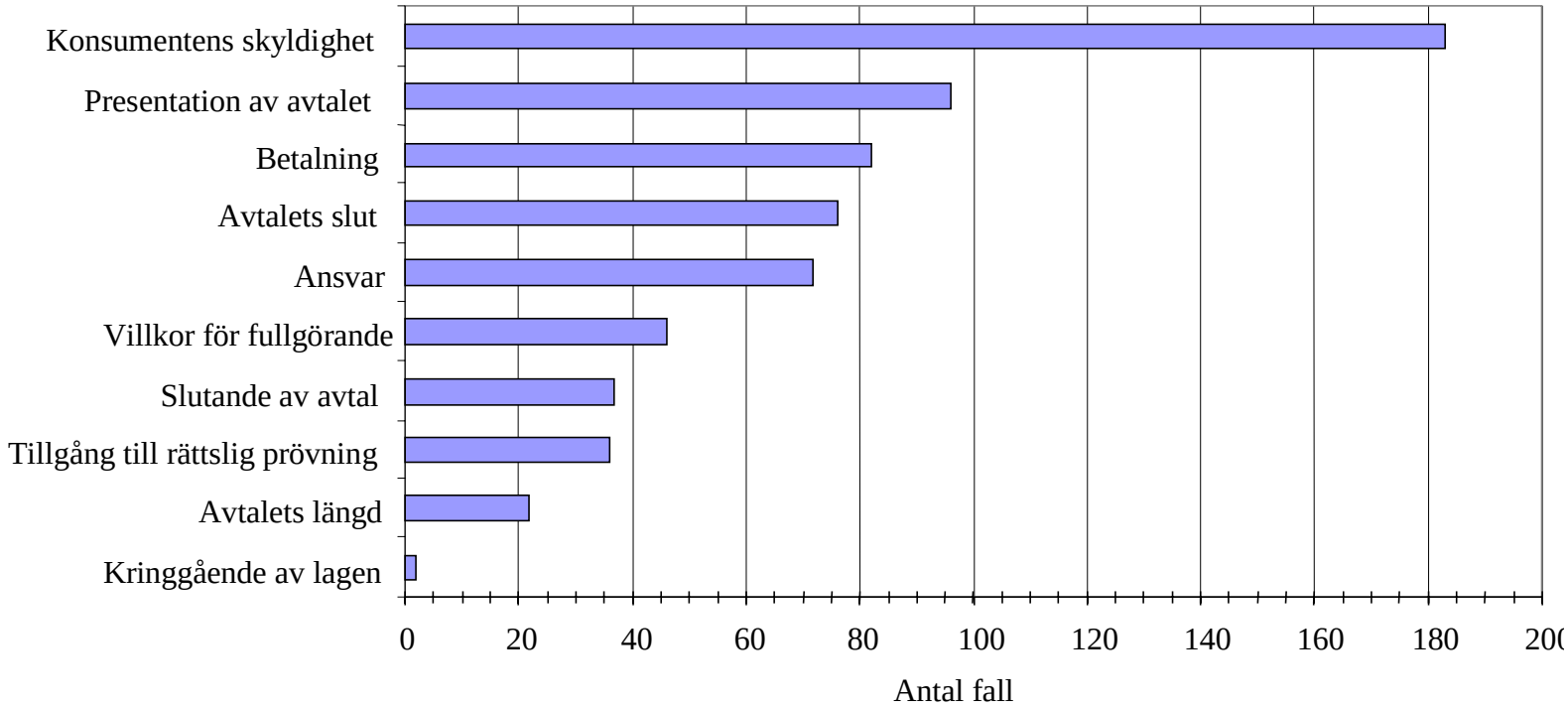
14A. Typ av oskäliga avtalsvillkor inom sektorn fast egendom

14B. Oskäliga avtalsvillkor - fast egendom

15A. Typ av oskäligt avtalsvillkor för bastjänster

15B. Oskäliga avtalsvillkor per typ av bastjänst

